

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI**

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Martin Vytlačil

**Územně správní reforma z roku 1949:  
analýza žádostí na obecní, okresní a krajské úrovni**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jan Daniel, Ph.D.

Olomouc 2024

## **Bibliografický záznam:**

<b>Autor (osobní číslo):</b>	Martin Vytlačil (R20074)
<b>Studijní program:</b>	Geografie
<b>Název práce:</b>	Územně správní reforma z roku 1949: analýza na obecní, okresní a krajské úrovni
<b>Title of thesis:</b>	Territorial administrative reform of 1949: Analysis of petitions at municipal, district and regional levels
<b>Vedoucí práce:</b>	Mgr. Jan Daniel, Ph.D.
<b>Rozsah práce:</b>	47 stran
<b>Abstrakt:</b>	Hlavním cílem bakalářské práce byla kvalitativní analýza žádostí o změnu územně správního členění. Tyto žádosti byly rozděleny do tří kategorií. Jedná se o obecní, okresní a krajskou úroveň. Analýzu jsem prováděl v softwaru Atlas.ti. Pomocí výzkumu bylo zjištěno 33 žádostí na obecní úrovni, 41 na okresní úrovni a čtyři žádosti o zřízení kraje. Hlavním výsledkem práce jsou kategorizované důvody a také mapové výstupy lokalizující jednotlivé žádosti.
<b>Klíčová slova:</b>	územně správní reforma, obce, okresy, kraje, české země
<b>Abstract:</b>	The main aim of this bachelor thesis was the qualitative analysis of requests for changes in the territorial administrative division. These requests were categorized into three levels: municipal, district, and regional. The analysis was conducted using the Atlas.ti software. It was found that there were 33 requests at the municipal level, 41 at the district level, and four requests for the establishment of a region in the research. The main results of this study include categorized reasons and mapping outputs locating individual requests.
<b>Key words:</b>	territorial administrative reform, municipality, districts, regions, Czechlands

# UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2021/2022

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Martin VYTLAČIL**  
Osobní číslo: **R20074**  
Studijní program: **B0532A330021 Geografie**  
Téma práce: **Územně správní reforma z roku 1949: analýza žádostí na obecní, okresní a krajské úrovni**  
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

### Zásady pro vypracování

Tématem práce bude základní analýza žádostí spojených se vznikem nových územně správních jednotek v rámci přípravné fáze územně správní reformy z roku 1949. Tato analýza bude provedena na základě studia archivních pramenů. Rozsah a hloubka provedených analýz budou upřesněny v průběhu předvýzkumu.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

DANIEL, J. (2013): Reconstruction of the discussion on the final delimitation of regions in the year 1949: a contribution to the development of the regional administrative division of the Czech lands. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica*, 2, 44, 111–124.

DANIEL, J. (2016): Kraje a plánování: československá krajská reforma z roku 1949 v kontextu produkce odborného vědění v období třetí republiky (1945–1948). *Geografický časopis*, 2, 68, 95–114.

HLEDÍKOVÁ, Z., JANÁK, J., DOBEŠ, J., JANÁK, J. (2005): *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. NLN, Praha.

MLEZIVA, Š. (2010): *Retrospektivní přehled územních jednotek a územních celků od roku 1850 do současnosti*. Academia, Praha.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jan Daniel, Ph.D.**  
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 30. března 2022  
Termin odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2023

L.S.

---

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.  
děkan

---

doc. Mgr. Pavel Klapka, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Olomouci dne 30. března 2022

**Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a veškeré prameny a zdroje jsem uvedl v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

.....

Martin Vytlačil

## **Poděkování**

Chtěl bych poděkovat vedoucímu práce Mgr. Janu Danielovi, Ph.D. za jeho cenné rady a vstřícný přístup při tvorbě mé bakalářské práce.

## Obsah

1. Úvod a cíl práce .....	9
2. Přípravná fáze reformy .....	10
3. Územně správní reforma z roku 1949 .....	11
4. Metodika .....	13
5. Analýza žádostí .....	15
5.1 Obecní úroveň.....	15
5.1.1 Dopravní důvody.....	16
5.1.2 Hospodářské (ekonomické) důvody.....	16
5.1.3 Historické důvody .....	17
5.1.4 Vybavenost obce .....	18
5.1.5 Počet obyvatel, rozloha a správní důvody .....	19
5.2 Okresní úroveň.....	19
5.2.1 Bezpečnostní důvody .....	20
5.2.2 Dopravní důvody.....	20
5.2.3 Historické důvody .....	21
5.2.4 Hospodářské (ekonomické důvody).....	22
5.2.5 Správní důvody .....	24
5.2.6 Politické důvody .....	24
5.2.7 Počet obyvatel a rozloha.....	25
5.2.8 Vybavenost obce .....	25
5.2.9 Cestovní ruch, rekreace .....	26
5.3 Zajímavé okresní žádosti.....	27
5.3.1 Žádost Náchodska a prof. Zdeněk Nejedlý .....	27
5.3.2 Spor Nového města nad Metují a Dobrušky.....	30
5.4 Krajská úroveň.....	32
5.4.1 Hospodářská, průmyslová a exportní sklářská oblast .....	32

5.4.2	Prácheňský kraj.....	34
5.4.3	Jesenický kraj.....	36
5.4.4	Mladoboleslavský kraj .....	37
6.	Shrnutí a výsledky .....	40
6.1	Obecní úroveň.....	40
6.2	Okresní úroveň.....	42
6.3	Krajská úroveň.....	44
7.	Závěr.....	45
8.	Summary.....	46
9.	Seznam použitých pramenů a literatury .....	47



## 1. Úvod a cíl práce

Územně správní členění našeho státu má dlouho tradici a setkáváme se s ním již ve středověku, kdy české země byly členěny na jednotlivé kraje (Hledíková et al. 2005). Postupem času se územní správa vyvíjela a správní aparát se stal složitější, protože se přidávaly další úrovně.

Období, které je probírané v bakalářské práci, je datované těsně po druhé světové válce. K moci se po únoru 1948 dostala komunistická strana a začal probíhat proces, který změnil dosavadní územní samosprávu ve velké míře. Právě období před započítáním platnosti územně správní reformy z roku 1949, tedy přípravná fáze, je stěžejní pro mou práci.

Cílem bakalářské práce je základní kvalitativní analýza žádostí o změnu územně správního členění, které byly zaslány na ministerstvo vnitra od konce druhé světové války do konce roku 1948. Mým úkolem je zjistit, které důvody se v žádostech objevovaly a jak jednotlivé obce své požadavky a námítky argumentovaly. Dílčím cílem je kategorizovat důvody, každou z těchto kategorií popsat a u každého důvodu uvést typické příklady. Zaměřím se rovněž na zajímavé nebo nějakým způsobem odlišné žádosti od typické normy a více přiblížím jejich okolnosti. Dalším dílčím cílem bude výsledné zhodnocení úspěšnosti podaných žádostí. Součástí je i stručný popis samotné územně správní reformy.

Pocházím ze Žďáru nad Sázavou, a právě moje rodné město bylo také zainteresováno do přípravné fáze reformy, kterou se zabývám v bakalářské práci. Žďár nad Sázavou se díky této reformě stal sídlem okresního úřadu na úkor tradičního kulturního a historického centra, kterým bylo historicky vždy Nové Město na Moravě. Na podobné změny v územní správě se chci ve své práci zaměřit a blíže přiblížit proces, který vedl až k finální verzi územně správní reformy z roku 1949.

Samotná práce je rozdělena do tří větších celků. Žádosti jsou tak rozděleny na obecní, okresní a krajskou úroveň a tomuto rozdělení odpovídají i předkládané kapitoly.

## 2. Přípravná fáze reformy

V rámci většiny publikovaných prací se autoři věnují primárně výsledku reformy, tedy co reforma rušila a co naopak vzniklo nového. Těchto přehledových prací je poměrně velké množství (viz např. Hledíková et al. 2005 nebo Schelle 2005). Téměř nikdo se však nevěnuje přípravné fázi reformy. Přípravná fáze nebyl přímočarý a jednoduchý proces a finální verze reformy se rodila velice těžko. Žádosti jednotlivých obcí nebo spolků byly zasílány na ministerstvo vnitra, kde poté byly schvalovány nebo zamítány. Finální verze krajů a následně i okresů byla vybrána z několika variant, které se postupně měnily a přetvářely (Daniel 2013).

Některé žádosti obcí o udělení sídla okresního úřadu jsou poměrně staré, datují se do meziválečného období (20. a 30. léta 20. st.), avšak tyto žádosti jsem do mé práce nezařadil, neboť jsem zkoumané období vymezil pouze mezi lety 1945 až 1948. Přesto některé obce ve svém úsilí nepolevily a snažily se své žádosti prosadit i po druhé světové válce. Příkladem může být město Zbraslav, které svou žádost podalo již ve 20. letech 20. st. a poté také po roce 1945.

### 3. Územně správní reforma z roku 1949

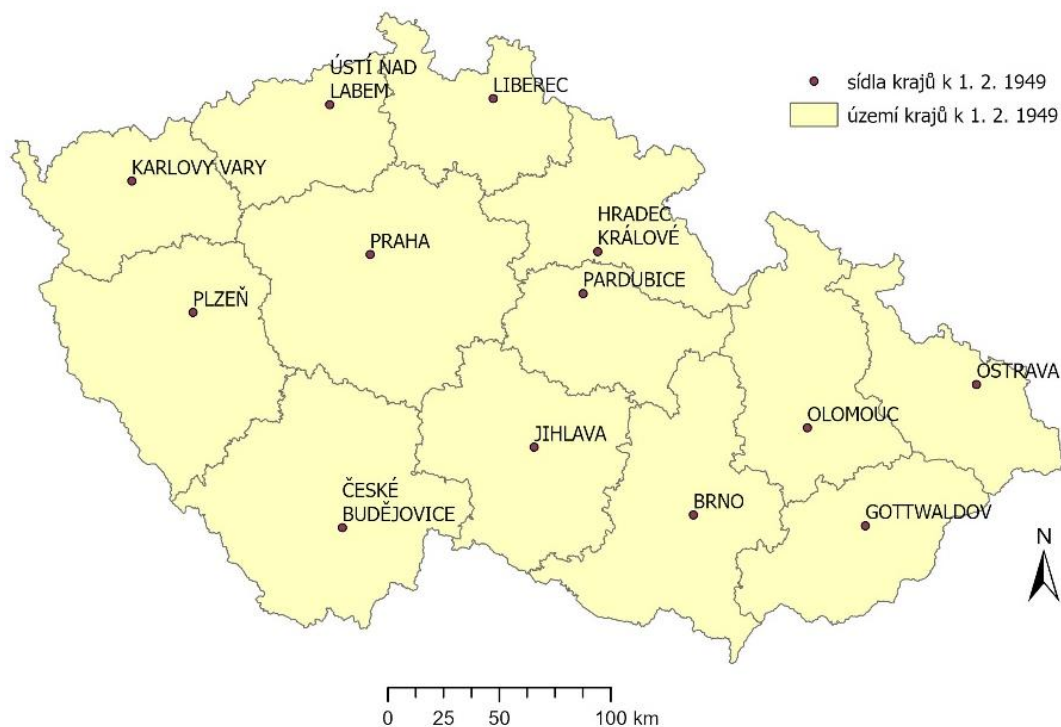
Územně správní reforma z roku 1949 je obecně považována za jeden ze zásadních mezníků vývoje územně správního členění v česko-slovenském prostoru (Hledíková et al. 2005). Vznikla brzy po komunistickém převzetí moci ve státě po únoru 1948. Je zde patrné zrušení samosprávy a centralizace, která byla typická pro období, kdy existovaly zemské úřady (Daniel 2016).

V roce 1948 proběhl v Kroměříži sjezd zástupců národních výborů a byl zde vyjádřen plán reformy samotné organizace národních výborů. Nově vládnoucí komunistická strana prosazovala krajské zřízení již před rokem 1948, které poté vstoupilo v platnost zákonem č. 280/1948 Sb. 1.1. 1949. Zároveň byly zrušeny zemské národní výbory, které do té doby sídlily v Praze, Brně a expozitura moravskoslezské země v Ostravě. Tím se zrušily i zemské hranice, např. nově vytvořený Jihlavský kraj zasahoval do bývalé země české i moravské (Hledíková et al. 2005).

Vzniklo celkem 13 krajů na území českých zemí (Brněnský, Českobudějovický, Gottwaldovský, Hradecký, Jihlavský, Karlovarský, Liberecký, Pardubický, Plzeňský, Pražský, Olomoucký, Ostravský a Ústecký). Největším krajem, co se týče počtu okresů, byl kraj Pražský, který čítal 26 okresů, naopak nejmenší byl Karlovarský kraj s 10 okresy. Statutárních měst bylo v roce 1949 celkem 7 – jednalo se o Prahu, Liberec, Brno, Opavu, Ostravu, Olomouc a také Plzeň.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Národní archiv (NA), fond (f.) Ministerstvo vnitra – Noskuv archiv (MV – N), karton číslo (k.) 117, inventární číslo (inv. č.) 40, Přehled územní organizace okresů v českých zemí.



*Obr. 1: Kraje s jejich sídly k 1. 2. 1949 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)*

Krajská soustava umožnila přebudování správy i na okresní úrovni. Nejprve byly vládním nařízením č. 3 Sb. z 18. ledna upraveny územní obvody okresů tak, že došlo k jejich zmenšení (Schelle 2008). V platnost toto nařízení vstoupilo 1. února 1949, tedy měsíc po krajském zřízení. Při této reorganizaci vzniklo 35 nových okresů (např. okres Kojetín nebo Hlinsko), 11 jich zaniklo (např. Nové Město nad Metují) a u 4 případů se změnilo sídlo okresního národního výboru. Z některých expozitur okresních národních výborů se staly samostatné okresy (Přelouč, Nové Strašecí, Dobříš a Vodňany). Celkem tedy bylo ustanoveno 178 okresů. (Hledíková et al. 2005)

## 4. Metodika

V rámci mé bakalářské práce se zabývám kvalitativní analýzou žádostí na obecní, okresní i krajské úrovni. Tyto žádosti se týkají období od roku 1945, tedy až po skončení druhé světové války, do konce roku 1948, než vstoupila v účinnost územně správní reforma na začátku roku 1949. Žádosti se týkají především územně správní reformy z roku 1949, ale objevují se mezi nimi i žádosti, které byly podány těsně po konci druhé světové války a z velké části se týkají pohraničí a otázky vysídlení německy mluvícího obyvatelstva, tedy nešlo v nich přímo o územní reformu.

Žádosti pohraničních obcí a okresů se zásadně odlišují od žádostí vnitrozemských. V pohraničí šlo většinou o zachování okresů, protože se v té době rušily nebo slučovaly pohraniční okresy do větších celků. Naproti tomu se rámci vnitrozemských okresů jednalo o vznik nových okresů.

K vypracování práce byly použity archivní spisy, které pochází z Národního archivu v Praze, konkrétně se jedná o fondy *Ministerstvo vnitra – nová registratura* a *Ministerstvo vnitra – Noskův archiv*. Fondy obsahují materiály z přípravné fáze územně správní reformy z roku 1949.

Mým úkolem bylo analyzovat všechny žádosti obcí, které žádaly o územně správní změnu. K obsahové analýze jednotlivých žádostí byl využit program Atlas.ti. Tento software slouží ke kvalitativnímu zpracování dat. Postupně jsem nahrál jednotlivé dokumenty do programu a prostudoval je. Poté jsem začal s analýzou jednotlivých žádostí. Bylo nutné si všechny žádosti projít a rozdělit je do mnou zvolených kategorií. Při procházení žádostí byla primárně využita funkce kódování (coding). Kódování spočívá v identifikaci segmentu textu ve spisových materiálech a jeho následné pojmenování. Názvy kódů byly totožné s kategoriemi důvodů, které jednotlivé obce uváděly ve svých žádostech. Jednalo se např. o dopravní, hospodářské, kulturní a jiné důvody, které budou dále rozebrány v následujících kapitolách. Princip spočívá v tom, že se označí krátký segment (úryvek) textu a přiřadí se mu kód. Poté je možnost kódy se stejným označením porovnávat a zaznamenávat počet v každé kategorii. Takto jsem prošel všechny materiály a zjistil početnost jednotlivých důvodů v rámci všech tří kategorií (obecní, okresní a krajské).

Dále bylo nutné pro obecní a okresní úroveň vytvořit tabulky, kde budou zaznamenány důvody, kterými obce své žádosti podpořily. Pro krajskou úroveň nebylo třeba tvořit tabulku, protože žádostí o vytvoření nového kraje v mém vzorku nebylo mnoho. Při tvorbě tabulek pro obecní a okresní žádosti jsem postupoval následovně. V prvním sloupci je uvedeno číslo kartonu, ve kterém se příslušná žádost nachází. Kartony nesou označení 1818 až 1829. Ve

druhém sloupci je uveden název žádající obce. V dalším sloupci je uveden správní (politický) okres, ve kterém se obec nacházela před vstupem v platnost územně správní reformy z roku 1949 (jedná se o rok 1930). Tato data byla převzata z *Historické lexikonu obcí České republiky – 1869–2011*. Ve čtvrtém sloupci je správní okres, ve kterém se obec nacházela v roce 1950, tedy rok po zavedení územně správní reformy. V dalších sloupcích jsou poté uvedeny jednotlivé důvody, které se objevily v žádostech. Poslední sloupec nese název Úspěch nebo neúspěch. Zde je vidět, které žádosti uspěly a které naopak byly zamítnuty.

## 5. Analýza žádostí

V rámci spisových materiálů, které mi byly poskytnuty, jsem žádosti rozdělil do tří kategorií. Jedná se o obecní, okresní a krajskou úroveň. Obecní úroveň obsahuje žádosti obcí, částí obcí nebo místních národních výborů, spolků a v některých případech i různých podniků, které žádají, aby jejich obec byla přeřazena ze stávajícího okresu do jiného, nebo se naopak snaží prosadit její ponechání v okresu, ve kterém se momentálně nachází.

Okresní úroveň zahrnuje žádosti obcí, které se chtějí stát sídlem správního okresu nebo usilují o ponechání sídla okresu (pokud zde již sídlo okresu je). Poslední kategorií jsou žádosti o zřízení krajského úřadu v dané obci. Zde se objevuje pouze několik případů, avšak tyto žádosti jsou velice zajímavé.

Je nutné konstatovat, že podané žádosti se snaží prosadit své individuální zájmy a tudíž důvody, které jsou zde uvedené, se nemusí zakládat na pravdě a fakta mohou být pozměněna ve prospěch žádající obce. Je to patrné na žádostech, které si odporují (např. nějaká obec se chce stát sídlem okresu z důvodu špatných dopravních spojů do nynějšího sídla okresu, avšak obec, které je v té době sídlem okresního úřadu argumentuje opačně). Žádostmi se zabývalo ministerstvo vnitra a některé byly adresovány přímo určitým osobám (to je patrné na žádosti Náchodská, která je rozebrána níže) nebo byly zaslány na jiná ministerstva (např. ministerstvo průmyslu atd.). V žádostech obce lobovaly za své zájmy, tudíž se v některých případech snažily potlačit nebo napadat žádosti jiných obcí nacházejících se v jejich okolí. Příklad můžeme nalézt v žádosti Kutné Hory, která požadovala pro Uhlířské Janovice expozituru správního úřadu, zatímco Uhlířské Janovice žádala o umístění sídla okresu do jejich obce.<sup>2</sup>

### 5.1 Obecní úroveň

V rámci obecní úrovně jsem si vytvořil 6 kategorií důvodů. Jedná se o důvody komunikační (dopravní), hospodářské neboli ekonomické, historické, vybavenost obce, správní důvody a poslední jsou důvody spjaté s rozlohou okresu a počtem obyvatel. Ke každé kategorii jsem vybral jeden nebo více typických příkladů, které jsem našel v jednotlivých žádostech. Jedná se o žádosti obcí nebo obecních částí. V dnešní době některé obce mají jiný název než v době podání žádosti. Jedná se např. o Starý Ehrenberk, který se nyní nazývá Staré Křečany nebo Rychmburk, který se nyní jmenuje Předhradí (Historický lexikon obcí České republiky – 1869–2011).

---

<sup>2</sup> NA, f. Ministerstvo vnitra I – nová registratura (MV I – NR), k. 1824, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

### 5.1.1 Dopravní důvody

Dopravní důvody jsou v obecní úrovni nejvíce zastoupeny. Do kategorie dopravní (komunikační) důvody jsem zařadil tyto specifikace. Jedná se o časovou a finanční ztrátu, které se pojí s návštěvami sídla okresu. Sídlo okresu, ke kterému v době podání žádosti obce náležely, bylo vzdálenostně velice daleko nebo byla značná časová ztráta při absolvování cesty na úřad. Dále také obce argumentují, že pokud je sídlo okresu příliš vzdáleno, ztrácejí občané čas na úkor pracovních hodin v podnicích, kde vykonávají své zaměstnání. Jednalo se především o obce, které neměly vlastní železniční stanici, autobusové spoje nevyhovovaly účelu cesty nebo do města, ke kterému se chtěly připojit, je spojení častější a s méně přestupy. Velká vzdálenost obce od sídla okresu je zároveň dalším specifikem, který se pojí s časovou a finanční ztrátou, tedy kolik kilometrů musejí občané absolvovat při cestě so sídla okresu.

Do této kategorie dále patří nepříznivé podmínky na komunikacích a neschopnost občanů dané obce dostat se do sídla okresu především v zimním období nebo nepříznivém počasí. Jedná se o sněh nebo nesjízdnost silnic nebo železnic.

Jako příklad můžeme uvést žádost obce Mankovice, která žádala o odpojení z okresu Opava po stránce dopravní takto: „*Jelikož vzdálenost okresu Opava venkov by finančně jak obec, tak i naše zemědělce zatěžovaly, prosíme, abyste toto vzal laskavě na vědomí a naši žádost o připojení k Novému Jičínu podporoval.*“<sup>3</sup> Zde je vidět důvod finanční ztráty spojené s cestou na úřad.

Jiný příklad je z obce Červený Újezd, která chtěla být přemístěna z okresu Stříbro do okresu Plzeň-venkov: „*Naproti tomu v Plzni, tedy sídlo okresu Plzeň-venkov, kam je vzdálenost pouze 12 km, jest nejen dobré a výhodné železniční spojení, ale i dobré spojení silniční. Celá naše síť jest zapojena na blízkou Plzeň.*“<sup>4</sup>

Další žádosti jsou na podobné bázi, tedy obec žádá, aby byla připojena k jinému sídlu okresu a uvádějí konkrétní časovou ztrátu a vzdálenost, kterou musí občané vykonat a také si stěžují na autobusové nebo železniční spoje.

### 5.1.2 Hospodářské (ekonomické) důvody

Další kategorií mezi důvody, které uváděly obce, jsou hospodářské nebo ekonomické záležitosti. Jedním z častých hospodářských důvodů je dojížděka zaměstnanců za prací do určité obce, která je blízko jejich obci. Zároveň zde není úřad a pro tyto zaměstnance je nevýhodné,

---

<sup>3</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>4</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1819, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny



aby měli práci v jiném městě, než je sídlo okresního úřadu. Takovým příkladem může být obec Nučice, která v době podání žádosti v roce 1948 ležela ve správním okrese Kladno, avšak 80 % pracujících občanů bylo zaměstnáno v podnicích hlavního města Prahy.<sup>5</sup> Bylo to pro ně časově nevýhodné, pokud chtěli řešit nějaké záležitosti na okresním úřadě. Po reformě v roce 1949 připadla obec Nučice k okresu Praha-západ a tím se pravděpodobně zlepšila situace a styk obyvatel s úřady mohl být rychlejší a častější.

V rámci hospodářských důvodů zde figurují také hospodářské podniky. Jedná se o to, že některé obce byly hospodářsky napojené na podniky, které se nacházely ve větších městech stejného okresu, jako byly jednotlivé obce. Přesunem obce do jiného okresu, než se nachází město, ke kterému měly hospodářskou spádovost, by mělo negativní ekonomické následky. Příkladem je obec Janovice nad Úhlavou, která nechtěla být připojena k Nýrsku, protože se zde nenachází jatka. Naopak v Klatovech byla jatka po dlouhé roky a místní obyvatelé je hojně využívali. Argumentovali tím, že než by se jatka vystavěla i v Nýrsku, museli by dobytek porážet v Klatovech a poté dovážet do Nýrska a tím by se vytvářely zbytečné peněžní a časové ztráty.<sup>6</sup>

Dalším příkladem těchto důvodů je z obce Nučice, která zde již byla zmíněna, ale nyní se nejedná o dojížděku do zaměstnání: *„Po stránce hospodářské a organizační místní živnosti, obchody a korporace všeho druhu, právě tak občané jako soukromníci jsou vázáni svým nákupem potřeb i odbytem svých produktů výhradně na Prahu. Tyto poměry se budou stupňovat se zanikáním dolování na železnou rudu ve zbylém dolu Dr. Františka Soukupa.“*<sup>7</sup>

### 5.1.3 Historické důvody

Historické důvody se pojí s faktem, že obce ve své minulosti již podaly nějakou žádost nebo se o to snažily opakovaně, ale žádosti byly vždy zamítnuty. Některé obce své žádosti podávaly již ve 20. a 30. letech 20. st., ale neúspěšně. Tak pro ně byla připravovaná územně správní reforma dalším impulzem k vytvoření nové žádosti. Jednotliví zástupci obcí doufali, že s postupem času bude přihlédnuto právě k jejich požadavku. Také chtěli svým počinem poukázat na fakt, že podání žádosti není aktuální rozhodnutí, ale je podpořeno minulými pokusy.

K ukázce historických důvodů jsem vybral žádosti čtyř obcí ze správního okresu Stříbro, které ve svých žádostech shodně v jednom bodu uváděly tutéž skutečnost. Obce se nazývají

---

<sup>5</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1820, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>6</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>7</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1820, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

Červený Újezd, Dobřany, Přestavlky a Zbůch. Ukázka je z žádosti obce Dobřany: „*Připojení města Dobřan a celého soudního okresu dobřanského je požadavkem zdejšího občanstva již od roku 1928, kdy byl uzákoněn pro nás neblahý zákon o reformě veřejné správy. Byly jsme však s tímto naším spravedlivým požadavkem vždy zamítnuti, jednak pro velký odpor Němců ve zdejším okrese a posléze i z české strany tehdejší národní demokracie menšinovým pracovníkem p. prof. Lukavským, který v tehdejším ministerstvu vnitra vznesl námitky, že odtržením převážně českého okresu os Stříbra, česká menšina ve Stříbře by úplně zmizela.*“<sup>8</sup>

V ukázce se historické důvody mísí s politickými. Je vidět, že v minulosti nebyly vhodné podmínky pro odtržení těchto obcí od správního okresu Stříbro z důvodů toho, že okresy jsou situovány v pohraničí a byla zde velká německá část obyvatelstva. V žádostech obcí, které nebyly v pohraničí, se historické důvody vztahují na to, že již v minulosti podaly svoji žádost, avšak neúspěšně.

#### 5.1.4 Vybavenost obce

Kategorie vybavenost obce je spjatá s různými druhy kulturních, školských nebo zdravotnických zařízení situovaných ve větších obcích. Většinou se jedná o to, že jsou obce navázány na nějaké město, které je pro danou obec kulturním centrem. Nachází se zde kulturní zařízení (kino, kulturní dům, ...), školské ústavy (základní školy, gymnázia nebo odborné školy), nebo se v daném městě nachází některé ze zdravotnických zařízení. Obce ve svých žádostech uvádějí, že chtějí být právě k takovému centru a příslušnému okresu přiřazeny nebo ponechány kvůli těmto zařízením.

Dále se u některých obcí zmiňuje školství. Z vybrané obce dojíždějí žáci do školy do jiné obce, než žijí a přidělením jejich obce do jiného okresu, než se nachází školské zařízení, by se situace zhoršila a žáci by museli dojíždět do jiné obce, která může být dále než byla ta původní. Obce jsou také navázány na okresní města skrze spolky, které se zde scházejí.

Příkladem je obec Nučice, která popisovala svou situaci takto: „*Kromě toho pro naši obec je Praha přirozeným kulturním střediskem, kam naše mládež dojíždí za svým vzděláním a pracující ve chvílích oddechu za kulturou. Rovněž tak mají kontakt s Prahou veškeré zdejší spolky a korporace.*“<sup>9</sup>

---

<sup>8</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1819, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>9</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1820, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

Nučice chtěly být připojeny do okresu Praha venkov na místo do okresu Beroun. Jejich odůvodnění spočívá v tom, že je pro ně Praha kulturní centrum a přiřazením k Berounu by se tento styk omezil.

Další žádost, která v sobě obsahovala podobné důvody, pochází z obce Nevcehle, která požadovala zřízení okresního úřadu v Telči: „*Telč je školním střediskem, kam též dochází žáci z naší obce do reálného gymnázia, základní školy odborné, základní odborné školy zemědělské a zimní rolnické školy se vzorným statkem.*“<sup>10</sup>

#### 5.1.5 Počet obyvatel, rozloha a správní důvody

Tato kategorie naráží na přílišnou velikost dosavadních okresů a velký počet obyvatel. Také jsou zde obsaženy správní důvody, které s počtem obyvatel a rozlohou souvisejí. Kvůli těmto atributům je následný styk občanů s úřady složitý a takové celky jsou těžko ovladatelné. Jednotlivé obce požadují zmenšení těchto celků a ve svých memorandech se snaží poukázat na jiná města, která by se mohla stát novými sídly okresních úřadů.

Příklad jsem našel v žádosti obce Libušín, která se v době podání žádosti nacházela v okrese Slaný: „*Po stránce národohospodářské není správné, aby byl politický okres Slaný ochuzován o okrajové obce, zvláště Libušín, protože tím klesne počet obyvatel v tomto okrese a samosprávný aparát, který je ve Slaném vybudován, se stává zbytečným, zatímco v Kladně musí být všechny úřady podstatně rozšiřovány a podle uvážení místní organizace není vhodná doba k tomu, aby bez podstatných důvodů byly uměle konstruovány problémy, jejichž řešení nepřináší prospěch všem.*“<sup>11</sup>

Tato žádost v sobě obsahuje i správní hlediska. Uvádí zde, že by se správní aparát ve Slaném stal zbytečný, a naopak na Kladně by ho museli rozšiřovat. Podobné problémy řešil i místní národní výbor v Sázavě ve své žádosti. Zde uváděl, že okresy Kolín a Kutná Hora jsou těžko ovladatelné a měl by se zřídit okresní úřad nově v Uhlířských Janovicích.<sup>12</sup>

## 5.2 Okresní úroveň

V rámci okresní úrovně byla také vytvořena tabulka, kde u jednotlivých obcí jsou uvedeny důvody, kterými argumentovaly ve svých memorandech podaných většinou na ministerstvo vnitra. V mém vzorku spisů, které jsem procházel, bylo obsaženo celkem 42

---

<sup>10</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1822, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>11</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1821, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>12</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1824, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

žádostí obcí. Mezi obce, které se obávaly, že jim bude úřad zrušen, patřily např. Nový Jičín, Sedlčany nebo Poděbrady. Naopak obce, ve kterých sídlo okresu dosud nebylo a snažily se o jeho zřízení, byla např. Lomnice nad Popelkou, Slavkov nebo Sobotka. Také zde byly některé žádosti o zřízení expozitury okresního úřadu (např. žádost Úpice nebo Úval). Součástí některých žádostí byly také jednotlivé vyjádření obcí spadajících do daného okresu. Patrné to je na žádosti Telče, která k žádosti připojila i vyjádření více než deseti obcí, které uváděly důvody, proč má být Telč sídlem okresu.<sup>13</sup> Často se také u okresních žádostí setkáváme s příloženými mapami, které vizualizují, jak by nově vytvořený okres měl vypadat po stránce územní a hranic. Nyní se podíváme na jednotlivé důvody, které nejčastěji uváděly obce ve svých memorandech.

### 5.2.1 Bezpečnostní důvody

Bezpečnostní důvody jsou specifikem, který se váže především s okresy ležícími na hranicích (především na hranicích s Německem). Po špatných zkušenostech z druhé světové války a zabrání Sudet se pohraniční okresy obávaly, co může přijít příště. Jedna z bezpečnostních podmínek, které chtěli místní obyvatelé pro své okresy bylo sídlo správního okresu. V rámci spisů, které jsem měl k dispozici, těchto případů nebylo mnoho. Konkrétně se jedná o dva okresy, kterými byly Nejdek a Vejprty. Takto žádal Nejdek v po stránce bezpečnostních důvodů, aby se zde uchovalo sídlo správního okresu: *„Nelze přehlédnouti ani okolnost, že správní okres Nejdek hraničí přímo se Saskem a že z Karlových Varů by tato hranice byla příliš vzdálena na škodu střežení hranic, resp. dohledu na hranice. Ve Vejprtech argumentovali velice podobně: Zachování okresního národního výboru ve Vejprtech, odkud se rozvíjí hospodářský život okresu, umožňuje nejužší kontakt s bezpečnostními složkami, bdícími nad ostrahou státních hranic.“*<sup>14</sup>

### 5.2.2 Dopravní důvody

Dopravní důvody jsou nejčastějším argumentem, který byl uveden v prostudovaných memorandech. Objevil se v 35 z 41 žádostí, což činí 85 %. V dopravních důvodech jsou uvedeny především argumenty spojené se vzdáleností nebo časem. Mezi nejčastější patří skutečnost, že město leží na významné křižovatce železnic, nebo že obcí prochází

---

<sup>13</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1822, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>14</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

frekventovaná silnice, která dále pokračuje do některého z větších měst. Dále to je dobrá dostupnost, kterou mají okolní obce do potencionálního sídla okresu (především po stránce autobusového a vlakového spojení nebo po stránce vzdálenostní). Dále zde argumentují, že některé obce jsou příliš vzdálené do aktuálního sídla okresu a pokud bude vytvořeno správní sídlo v obci, které žádá o přidělení úřadů, situace selepší a zmenší se časové a finanční výdaje za cesty na úřad. Některé obce uvádějí, že jsou komunikačním centrem, to souvisí především s dobrou dostupností okolních obcí. Také je zde důvod, že obec je geograficky ve středu území, tudíž všechny obce v okolí jsou přibližně stejně daleko od centra a mají lepší dostupnost než do sídla, které leží u hranic okresu. Neplatí to ovšem ve všech případech, protože někdy je na delší vzdálenost lepší spojení než na kratší (např. po železnici se lidé mohou dostat rychleji na větší vzdálenost než při použití autobusové dopravy).

Nejčastějším hlediskem v dopravních důvodech je časová a finanční ztráta, to je stejné jako u obecní úrovně. Obec, která podávala memorandum o zřízení okresu, si většinou ztěžovala, že obce v jejím soudním okresu mají špatnou dostupnost do tehdejšího sídla správního okresu a s tím se pojí výdaje za cestování a ztráta času, který musí obětovat.

Žádost, ve které jsou uvedeny dopravní důvody, pochází z obce Slavičín, která ve své žádosti popisovala situaci takto: *„Jakmile tato zpráva pronikla do jednotlivých obcí nově navrhovaného okresu, byli veřejní představitelé zdejší obce zahrnuti množstvím protestů ze strany představitelů obcí vznikajícího okresu se žádostí, aby veřejní činitelé zdejší obce učinili příslušné kroky pro zřízení sídla tohoto okresu ve Slavičíně, jehož položení uprostřed okresu plně potřebám obcí vyhovuje. Slavičín svou centrální polohou jest při dnešní rozvinuté motorické dopravě snadno všem dosažitelný, mnohem dříve než obec Bylnice.“*<sup>15</sup>

### 5.2.3 Historické důvody

Historické důvody jsou zastoupeny v žádostech hojně, jedná se o čtvrtý nejčastější důvod. Historické důvody jsou interpretovány tak, že obec byla v minulosti významným centrem oblasti. Konaly se zde např. trhy nebo má město dlouho historii, kterou velmi často najdeme podrobně popsanou v podané žádosti.

Další aspekt týkající se historických důvodů spočívá v tom, že obec byla v minulosti sídlem některého z úřadů (např. zde byl berní úřad, sídlo soudního nebo politického okresu) nebo jiných významných institucí. Příkladem může být město Přeštice, které ve své žádosti

---

<sup>15</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1821, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

mělo uvedeno historické důvody následovně: „V roce 1867 byl v Přešticích zřízen okresní úřad zahrnující soudní okresy Přeštice a Nepomuk. Před tímto datem býval v Přešticích úřad krajského, později podkrajského. Přeštice jako sídlo samostatné správní jednotky mají tedy starou vžitou tradici a staly se střediskem veškerého ruchu hospodářského, politického a úředního.“<sup>16</sup>

Na tomto příkladu je patrné, že autoři žádosti argumentují tak, že Přeštice podle nich bývaly velice významným městem především v 19. století. Postupem času s odebráním úřadů začalo město upadat a přestávalo být centrem ve své oblasti. Proto místní zástupci podali žádost o obnovení okresního úřadu v Přešticích, aby se městu navrátila prestiž, kterou získala s přidělením úřadů, jak se uvádí v žádosti. Pokud by ve městě bylo opět sídlo správního úřadu, pravděpodobně by obyvatelé okolních obcí dojížděli do Přeštic z důvodů vyřizování úředních záležitostí. S tím se pojí i hospodářská stránka věci. Lidé po vyřízení věcí na úřadě budou utrácet peníze v přeštických podnicích a přispívat tím na hospodářský růst města.

Objevuje se také mnoho argumentů, že obec žádala o přidělení úřadů již v minulosti, avšak její snaha doposud nenesla ovoce. Příkladem je město Strážnice, které žádalo o přidělení okresního úřadu v letech 1924, 1925 a 1927, avšak ani při reorganizaci územní správy v roce 1949 nebyla žádost kladně vyřízena.<sup>17</sup>

Dále se v žádostech uvádí, že se na obec nebo danou oblast podle žadatelů opakovaně zapomínalo a přidělením úřadů se vykompenzuje křivda, která byla na obci spáchána. To je ovšem subjektivní názor a snaha obhájit oprávněnost podání žádosti. Na příkladu žádosti Svitav to je patrné: „*Tato naléhavá a neprávem dosud odpíraná a samozřejmá nutnost je podepřena nesčetnými důvody, jež níže uvádíme.*“<sup>18</sup>

#### 5.2.4 Hospodářské (ekonomické důvody)

Druhým nejčastějším důvodem, který byl zmiňován v žádostech okresní úrovně, jsou hospodářské důvody. V rámci nich obce zdůrazňují, kolik průmyslových podniků (továrny, pily, ...) se nachází v jejich obci nebo v rámci území, ze kterého chtějí vytvořit nový okres a také kolik zaměstnanců je v podnicích zaměstnáno. V žádosti obce Nejdek uváděli argument, že s umístěním úřadů a výstavbou podniků budou k dispozici volná pracovní místa.<sup>19</sup>

---

<sup>16</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1820, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>17</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1821, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>18</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1822, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>19</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

Obce ve svých argumentačních strategiích využívaly také podpory ze strany průmyslových podniků. Tyto podniky posílaly také žádosti, aby byl úřad přidělen do města, poblíž kterého se podnik nachází. Závodní výbor Zbrojovky Brno argumentoval tím, že se v těsné blízkosti obce Slavičín bude nacházet její podnik, který bude v provozu od roku 1949. Uvádí, že pro rychlý styk zaměstnanců s úřady bude nutné zřídit okresní úřad v blízkém Slavičíně, který je průmyslové centrum.<sup>20</sup>

Obce chtějí počtem podniků dokázat, že bude jejich okres dost silný a soběstačný po stránce hospodářské. Také je vidět v hojném počtu snahu obcí umístit okresní úřad do míst, kde se soustřeďuje průmysl. Příkladem může být město Svitavy, které svou žádost podpíraly těmito argumenty ohledně průmyslových podniků a zaměstnanců: „*Svitavy a rovněž i celý soudní okres svitavský jsou největším průmyslovým centrem celého přilehlého kraje. Podle připojeného přehledu jest ve Svitavách 18 velkých průmyslových podniků, v celém soudním okrese Svitavském 29 velkých průmyslových podniků. V celém okrese svitavském jest zaměstnáno v těchto podnicích na 5000 dělníků, podle nynějšího stavu blíží se počet dělníků k číslu asi 4000.*“<sup>21</sup>

V rámci ekonomických důvodů figuruje v žádostech i dojíždka do zaměstnání. Příkladem je situace Velkých Neratovic. Okresní národní výbor v Mělníku žádal, aby obec Velké Neratovice zůstaly i nadále v mělnickém okrese. Velké Neratovice vznikly v roce 1942 sloučením tří obcí (Libiše a Byškovice z mělnického okresu a Neratovic z okresu Brandýs nad Labem) z důvodu výstavby továrny, která zasahuje do katastru těchto obcí. Mělník žádal o ponechání Velkých Neratovic v mělnickém okrese, protože dělníci, kteří pracují v neratovické továrně, bydlí z velké části právě v okrese Mělník. Dále uvádějí, že okres Mělník je průmyslově slabý a občané mělnického okresu nalézají obživu v továrně ve Velkých Neratovicích.<sup>22</sup> Zde je vidět snaha o posílení okresu z hospodářských důvodů tak, že udrží v okrese nově vytvořenou obec s továrnou, která zaměstnává mnoho obyvatel.

U některých center okresů je snaha udržet obce, ve kterých se nachází naleziště nerostných surovin. Příkladem je žádost Slaného, který usiloval o udržení obcí Motyčín, Hnidousy, Vinařice a Libušín, protože se zde nachází tři velkodoly a lom. Snaží se opět o posílení okresu z ekonomického hlediska.<sup>23</sup>

---

<sup>20</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1821, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>21</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1822, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>22</sup> NA, f. MV – N, k. 161, inv. č. 93, Návrhy a memoranda o zřízení okresů

<sup>23</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1821, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

### 5.2.5 Správní důvody

Správní neboli administrativní důvody se týkají úřadů a záležitostí s nimi spojenými. Obce velice často narážejí na to, že se v jejich obci nachází také jiné úřady. Nejčastěji se jedná o berní úřad, berní správu, okresní soud, důchodkový kontrolní úřad, měřický úřad, poštovní úřad atd.

Dále také obce uvádějí, že pokud se zřídí správní úřad v jejich obci, zamezí se hromadění žádostí a spisů na ONV, ke kterému daná obec náleží. Tento fakt ve své žádosti uváděla obec Nové Strašecí.<sup>24</sup>

Správní důvody se také pojí s umístěním úřadů na vhodné místo a do vhodných prostor. Zájemci o umístění sídla nového správního úřadu často nabízejí volné prostory pro okresní úřad. Jedná se většinou o volné místnosti v budově, která se nachází v centru obce, některé obce byly schopné poskytnout i celou budovu. Budovy jsou velice často novostavby nebo je jejich stáří jen několik let, popřípadě se jedná o rekonstruované objekty. S umístěním úřadů souvisejí v některých případech i byty pro úředníky a jejich rodiny. Úředníci by tím pádem měli zajištěno ubytování a nemuseli by každý den dojíždět do práce.

Příkladem žádosti, kde zmiňují vhodné prostory pro úřady je město Strážnice: *„Úřední místnosti v této budově jsou zdravé, světlé, a tak prostorné, že by po určité reorganizaci úřadování plně stačily i k umístění nového správního úřadu.“*<sup>25</sup> Žadatelé se snaží zdůraznit, že již vhodné prostory nají k dispozici a nebude nutné stavět nové budovy, pokud se do jejich obce správní úřad umístí.

### 5.2.6 Politické důvody

Zajímavou kategorií v mém výčtu jsou politické důvody, ale nevyskytují se příliš často v archivních spisech, které mi byly poskytnuty. Mezi politické důvody řadíme tzv. politické smýšlení okresu, tedy především jak dopadly volby v daném okresu. Příklad politických důvodů je uveden v žádosti Telče: *„O politické vyspělosti telčského soudního okresu svědčí nejen skutečnost, že k 15. říjnu 1948 měl splněny dodávky nejlépe z celého kraje, ale i výsledek voleb v porovnání s okolními okresy. V telčském okresu bylo 16 vlasteneckých obcí (v třeštském okresu žádná) a v ostatních obcích jen nepatrné procento bílých lístků. Tyto výsledky lze přičísti zejména té skutečnosti, že síla dělnické třídy není soustředěna v samotném okresním městě, nýbrž rovnoměrně rozdělena do všech obcí okresu. Tím je i pro budoucnost zajištěn její vliv*

<sup>24</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>25</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1822, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.



v celém kraji na rozdíl od jiných okresů, kde je dělnická třída soustředěna nejpočetněji v okresním městě.<sup>26</sup> Je zde snaha ukázat, že komunistická strana převládá v celém telčském okresu a je tedy v hodné zde úřady umístit.

### 5.2.7 Počet obyvatel a rozloha

Tato kategorie žádostí naráží na velikost a rozsáhlost dosavadních okresů. V žádostech se uvádí, že některé z politických okresů se skládají ze dvou nebo tří soudních okresů, které jsou však tak velké v počtu obcí, obyvatel a rozlohou, že by dokázaly fungovat a prosperovat i samostatně. Poukazují na to, že takto velké okresy jsou těžko ovladatelné a špatně dostupné pro obyvatele. Usilují o decentralizaci správy a vytvoření menších celků, které budou sloužit lidem a ne naopak.

Dále také žádající města předkládají, kolik obyvatel žije v jejich městě a srovnávají své město s okolními. Snaží se ukázat, že právě jejich obec je největší v širokém okolí, co se týče počtu obyvatel, a právě proto by zde mělo být zřízeno sídlo správní okresu. Zde je patrný aspekt chtít umístit úřady do největšího města oblasti, protože se zde koncentruje nejvíce lidí z důvodů pracovních pozic v daném městě nebo cest za službami (obchody, kino, restaurace, ...), které velké město nabízí.

Příklad, kde se odůvodňuje počet obyvatel a přílišná rozsáhlost okresu, je uveden v žádosti Telče: „*Soudní okres Telč čítá 75 obcí, mezi nimi 5 městysů s více než 1000 obyvateli a město Telč, které má nyní 4900 obyvatel. Celý soudní okres Telč čítá dle sčítání z roku 1935 celkem 25 584 obyvatel české národnosti. Okres jest velice rozlehlý – rozkládá se od hranic českých na západní straně až na hranice okresu Třebíčského na straně východní – a z obvodu okresu jen do Telče je přes 28 km.*“<sup>27</sup>

### 5.2.8 Vybavenost obce

Kategorie vybavenost obce se obecně týká toho, jaké zařízení, budovy, významné instituce a pozemky se v obcích nacházejí. Jedná se zaprvé o množství a různorodost školských a výchovateckých zařízení (základní a obecné školy, gymnázia nebo odborné školy). Dále se jedná o kulturní zařízení jako je kino, kulturní dům, knihovny, čítárny, poté také kanalizace, vodovod, hřbitov nebo zdravotnické zařízení (nemocnice, poliklinika atd.). Dobrým příkladem výčtu, kde se uvádí vybavenost obce, se uvádí v žádosti místního výboru v Odrách: „*V nově*

---

<sup>26</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1822, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>27</sup> Tamtéž.

*moderně vystavěných školách v Odrách jsou soustředěny školy obecné a újezdni měšťanská škola pro celé okolí. Od letošního roku zahájí vyučování odborná škola hospodářská. Rozvoj gumařsko-chemického průmyslu připravuje zřízení chemicko-gumárenské školy. Průmyslový rozvoj města a okolí vyžádá si nutně zřízení střední školy, která není v žádném z přilehlých soudních okresů. V souvislosti s přílivem Čechů pro zdejší průmysl, stane se město Odry kulturním střediskem, o čemž svědčí okolnost, že firma Optimit-Fatra plánuje již postavení kulturního domu za přispění města Oder. Státní kino plánuje nové zřízení budovy pro kino.*<sup>28</sup>

V této kategorii je snaha obcí ukázat, jak dobře je vybavená jejich obec. Ve velké většině žádostí se objevují především školy a kulturní zařízení. Je zde také často výčet budov nebo zařízení, které jsou teprve ve výstavbě nebo se plánují postavit. Snahou je ukázat vybavenost a tím přilákat do své obce úřady.

#### 5.2.9 Cestovní ruch, rekreace

V rámci kategorie cestovní ruch a rekreace se obce v žádostech pokouší ukázat přírodní krásy a také historické památky. V několika případech je uvedeno, že město je turistickým a rekreačním centrem (např. v žádosti města Sobotky), do této oblasti proudí mnoho turistů a následuje výčet památek a rekreačních zařízení, které se zde nacházejí (např. lázně, ozdravovny, turistické zastávky, historické sochy a budovy, ...).

Příklad cestovního ruchu a rekreace je patrný v žádosti Veselí nad Lužnicí: *„Veselí nad Lužnicí je cílem četných turistů a střediskem vodních sportů. Sbíhají se zde řeky Lužnice a Nežárka a do Lužnice ústí umělecké dílo rožmberských rybníkářů Zlatá stoka. Proto kanoistika je zde na výši a město je výchozí stanicí pro túry do treboňských rybníků a lesů. Veselí je známým letoviskem a rekreačním místem pracujících vrstev našeho lidu. Každoročně zde bývá na sta pracujících, aby si odpočinuli po celoroční práci. K návštěvě Veselska vábí i zvláštnosti květeny na Blatech a divoké krásy při řece Nežárce u Krkavce, kde má být postavena přehrada. V hamru jižně od Veselí je ozdravovna.*<sup>29</sup>

Zajímavé tvrzení obsahuje i žádost Oder, které píše následující: *„Město Odry, ležící na úpatí Oderských vrchů, má pro svou zdravou polohu všechny předpoklady pro zdárné osídlování, jest známým rekreačním letoviskem a o léčebnou péči jest náležitě postaráno zdejší nemocnicí.*<sup>30</sup> Zde se Odry snaží vyzdvihnout prostředí, ve kterém se obec nachází a také fakt, že do tohoto místa proudí turisti a lidé, kteří přijíždějí za rekreací.

<sup>28</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1819, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>29</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1824, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

<sup>30</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1819, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

## 5.3 Zajímavé okresní žádosti

### 5.3.1 Žádost Náchodska a prof. Zdeněk Nejedlý

Nyní bych se chtěl věnovat případu žádosti, která je z mého pohledu poměrně zajímavá. Jedná se o žádost obce Náchod, která žádala o ponechání České Skalice spolu s dalšími obcemi v okrese Náchod, na místo toho, aby byla přiřazena k okresu Jaroměř. Žádost byla adresována prof. Zdeňku Nejedlému, který v té době zastával pozici ministra školství. Zde je ukázka z žádosti Náchodu: *„V rámci úpravy hranic okresů královehradeckého kraje v době příprav krajského zřízení má býti Česká Skalice s okolními obcemi připojena k okresu Jaroměř. Věříme, že budeš souhlasit s naším názorem, že podobné opatření by hluboce narušilo kulturní tradici a organickou celistvost kraje Aloise Jiráska a Boženy Němcové. Není to lokální patriotismus, který nás vede k tomu, abychom se obrátili na Tebe, soudruhu ministře, jako na autora „Boženy Němcové“, jako na kritika, který zvrátil dosavadní snobské nazírání na tvorbu Aloise Jiráska, ale poctivě se snažíme hledět na snahy po odtržení Českoskalicka od náchodského okresu s objektivních hledisek hospodářských, politických i kulturních. Pro celou československou veřejnost je Náchodsko spjato s Českoskalickem v nedílný celek představou příběhů z „Babičky“ i hluboce lidskými knihami Aloise Jiráska. Soudruhu ministře, věříme, že popřeješ sluchu skromné prosbě, se kterou se na Tebe obraceni občané Náchodska, a že nám pomůžeš v úsilí, aby Českoskalicko zůstalo i nadále nedílnou součástí náchodského okresu.“<sup>31</sup>*

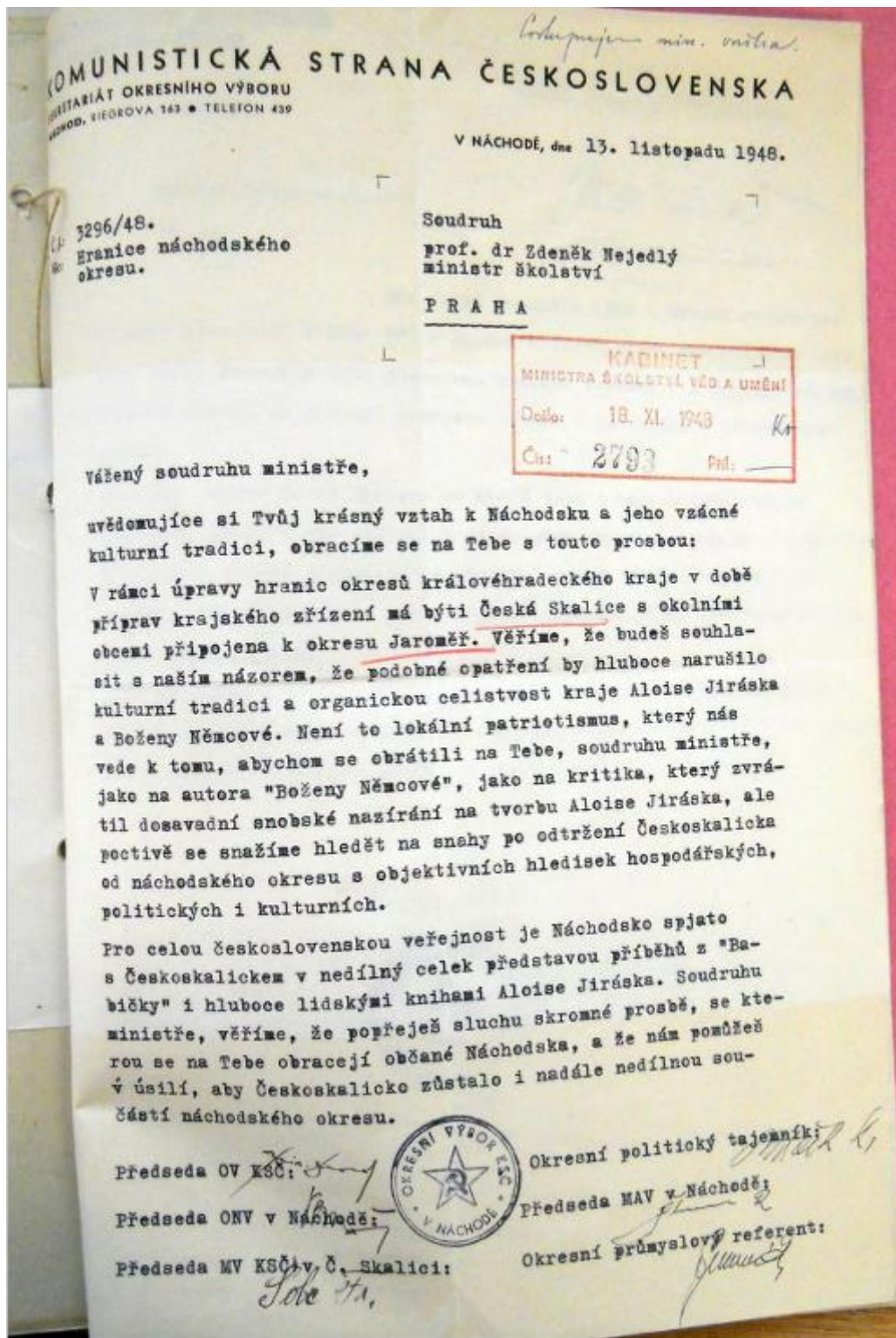
Přestože v této žádosti zástupci Náchodu píšou, že je žádost opodstatněná z hledisek hospodářských, politických a kulturních, nejsou zde tyto důvody více rozebírány. Spíše se jedná o faktory, které nevycházejí z objektivních důvodů, ale byly motivovány naplněním různých partikulárních zájmů (Daniel 2017). Tyto „měkké“ faktory jsou často spojeny s nějakým významným rodákem nebo osobností, která je s danou oblastí spojená. V našem případě to je prof. Zdeněk Nejedlý, který mimo jiné ve svých publikacích narážel na Aloise Jiráska a Boženu Němcovou, kteří jsou spojeni s Náchodskem. Kvůli téhle skutečnosti bylo memorandum nejspíše adresováno právě prof. Zdeňku Nejedlému, na místo toho, aby žádost byla klasicky zaslána na ministerstvo vnitra. Ve spise je uvedeno, jak se Nejedlý zasloužil o jiný náhled na díla Jiráska a Němcové. Snažili se mu lichotit a opěvovat to, co dokázal. Mysleli si, že by se za ně mohl prof. Zdeněk Nejedlý přimluvit a pomoci s tím, aby žádost dosáhla úspěšného konce. Při procházení Historického lexikonu obcí jsem zjistil, že Česká Skalice skutečně zůstala v okrese Náchod. Můžeme se jen domnívat, jaký vliv na to měl prof. Zdeněk Nejedlý.

---

<sup>31</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.

Takové snahy jsou vidět prakticky ve všech územně správních reformách. Tyto „měkké“ faktory nejsou tolik viditelné jako ostatní objektivní důvody, ale napomáhají při snaze o nějakou změnu z územním plánování.

Nejedná se pouze o historické tendence, ale i v současné době můžeme takové snahy vidět. Jedná se např. o seznam obcí s rozšířenou působností vytvořený na základě expertních návrhů. Vláda konstatovala, že závěry expertíz z Masarykovy a Karlovy univerzity i analýzy provedené na Ministerstvu vnitra se prakticky shodují, ovšem Poslanecká sněmovna rozšířila tento soubor pověřených obcí o devět obcí a Senát o další tři. Další obce byly poté přidány na popud vlády. Původně bylo navrženo 179 obcí, ale celkové číslo se vyšplhalo na 205 obcí (Maryáš 2003). Zde je tedy vidět, že „lobování“ za zájmy nějaké obce, aby získala administrativní funkci, není pouze historický fenomén, ale děje se to v současnosti a nejspíše se to bude dít i v budoucích reorganizacích územní správy.



Obr. 2: Žádost o změnu hranic okresů adresovanou prof. Zdeňku Nejedlému (Zdroj: NA, f. MV I – NR, k. 1818, žádosti o vznik okresů, protesty, změny)

### 5.3.2 Spor Nového města nad Metují a Dobrušky

Zajímavá situace byla také mezi Novým Městem nad Metují a Dobruškou. Mezi těmito dvěma městy probíhal spor o umístění sídla správního okresu. Nové Město nad Metují argumentovalo, že v roce 1938 existoval správní okres se sídlem v Novém Městě nad Metují, ale v roce 1942 byl okres rozdělen mezi okres Hradec Králové a Náchod. Ministerstvo chystalo obnovu předmnichovského stavu pro tento okres, ale poté byl návrh pozměněn a sídlo mělo být přeneseno do Dobrušky. V této formě byl dekret podepsán prezidentem a publikován jako č. 121/1945. To vyvolalo vlnu nevole a protestoval nejenom okresní národní výbor, ale i jednotlivé obce a dělníci hrozily stávkou. Nové Město nad Metují požadovalo obnovení předmnichovského stavu, naopak Dobruška žádala o provedení dekretu. Do sporu se zapojily i významné osobnosti, např. náčelník hlavního štábu divizní generál Boček, který žádal o ponechání sídla v Novém Městě nad Metují.

V rámci správních důvodů uvádí Nové Město nad Metují, že již mají zařízené prostory pro sídlo okresu a úřad je vybaven věcně i personálně.

V rámci tohoto sporu vznikla i myšlenka na rozdělení oblasti na dva samostatné okresy se sídly v Dobrušce (pro území soudního okresu Opočno) a v Novém Městě nad Metují (pro stejnojmenný soudní okres). Tento návrh ovšem nikdy nenabyl finální podoby. Argumentace poukazovala na to, že by nevznikly příliš malé okresy a finančně by téměř nebyla zatížena státní pokladna.

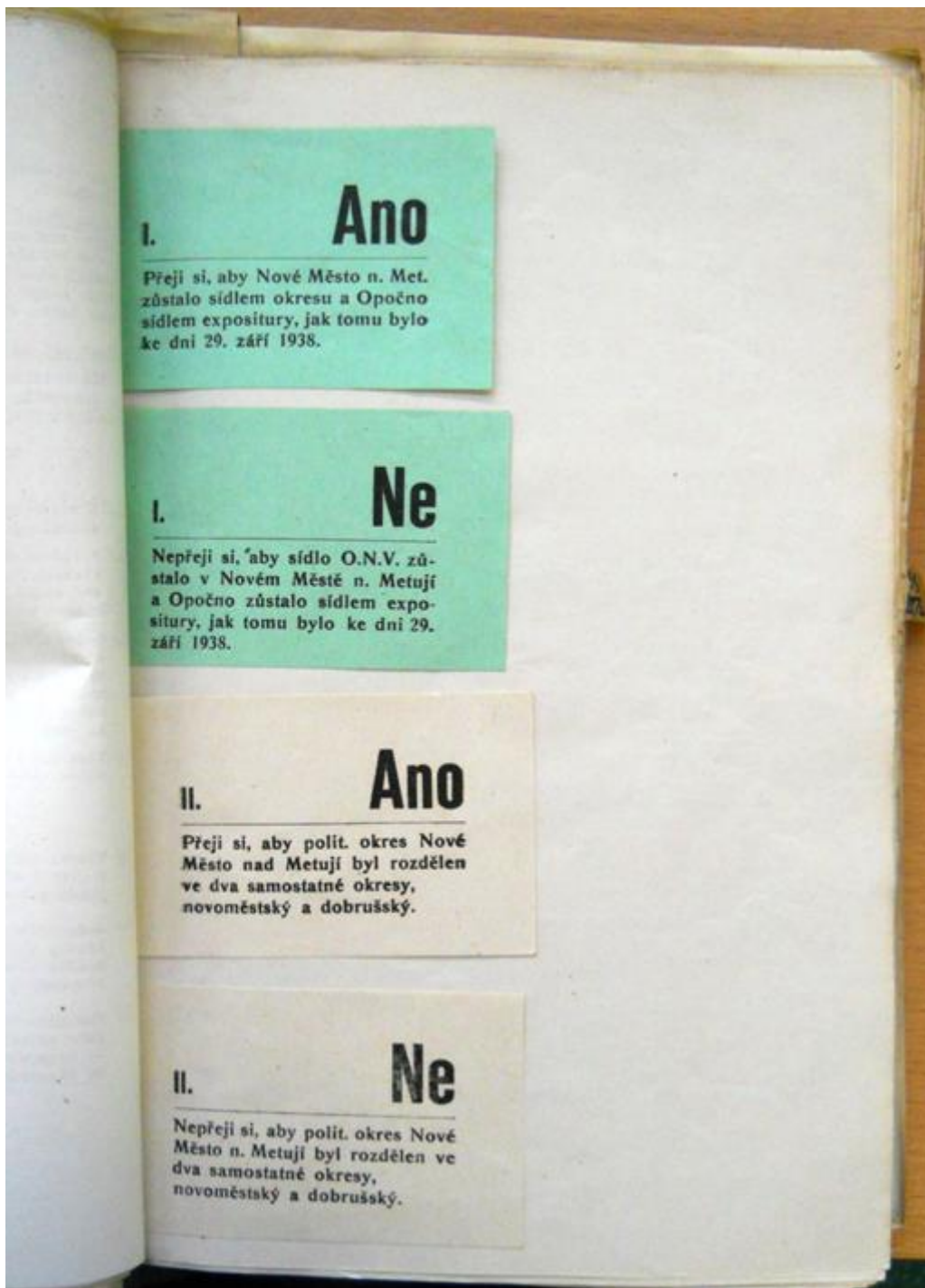
V průběhu dohadů iniciovalo Nové Město nad Metují volby ve všech obcích okresu, při nichž se měli občané vyjádřit k umístění sídla okresu. Tím chtělo ONV usnadnit rozhodování vlády v této otázce. Hlasování proběhlo 17. února 1946 a bylo využito nově sestavených prozatímních voličských seznamů.

Dobruška s hlasováním nesouhlasila a nezúčastnila se ho. V připomínce k hlasování je uvedeno, že hlasování bylo provedeno neodborně a povrchně. Volební účast byla asi 50 %, tedy poměrně nízká.

I přes žádosti obcí, odborových svazů nebo dokonce krajského výkonného výboru v Hradci Králové bylo jako sídlo správního okresu zvolena Dobruška.<sup>32</sup>

---

<sup>32</sup> NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny.



Obr. 3: Ukázka hlasovacích lístků (Zdroj: NA, f. MV I – NR, k. 1818, Žádosti o vznik okresů, protesty, změny)

## 5.4 Krajská úroveň

Nyní se podíváme na poslední kategorii v rámci mé bakalářské práce, a to na krajskou úroveň. V rámci poskytnutých materiálů je tato kategorie nejchudší, nebylo tedy nutné tvořit tabulku pro zaznamenávání jednotlivých důvodů. Ve spisech se objevují žádosti o zřízení nových krajů, ale také žádosti o přeřazení okresů do jednotlivých krajů (v té době se nevědělo, jak se budou nové územní celky nazývat, takže se zde objevuje také pojem župa), které měly vzniknout. Příkladem žádosti o přidělení k určitému kraji je žádost správního okresu Žamberk, který chtěl být při novém vytváření krajů umístěn do Královehradeckého kraje.<sup>33</sup>

### 5.4.1 Hospodářská, průmyslová a exportní sklářská oblast

Prvním případem snahy o vytvoření nového kraje, na který se zaměříme, je hospodářská, průmyslová a exportní sklářská oblast nebo podoblast. Jednalo se o společnou žádost správních okresů Turnov a Semily s expoziturou v Železném Brodě, Okresní správní komise v Jablonci nad Nisou, zástupců Odborné skupiny drobného skleněného zboží, Ústřední rada odborů a zástupců všech čtyř politických stran jmenovaných okresů, kteří se sešli v Železném Brodě na společné schůzi. Žádost měla několik bodů, které měly být splněny. Za prvé chtěli vytvořit pro Železnobrodsko s jeho typickými sklářskými obcemi správní okres se sídlem v Železném Brodě. Za druhé požadovali, aby okresy typické svou sklářskou, pasířskou a kamenářskou výrobou, kterými byly Jablonec nad Nisou, Turnov a Železný Brod (ten patřil do správního okresu Semily), nebyly při reorganizaci územních celků od sebe odtrženy, a naopak aby tyto okresy tvořily samostatný územní celek. Třetím požadavkem bylo, aby tyto tři zmíněné správní okresy byly přeřazeny do 1. oblastní skupiny mzdové.<sup>34</sup>

Nejdůležitějším aspektem v této žádosti byly hospodářské důvody. Podle autorů memoranda je sklářský průmysl, který se v dané oblasti vyskytuje, velice důležitý pro hospodářství republiky. Výrobky ze skla jsou typickým vývozním artiklem do zahraničí a vytvořením hospodářského a také územně správního celku by se docílilo mnoha výhod právě pro tuto oblast. Ve své zprávě zástupci uvádějí, že vytvořením územního celku pro tři zmíněné okresy doplněné o další území se bude sklářský průmysl dále rozvíjet a bude zajištěna nejužší spolupráce průmyslu s orgány lidové správy.<sup>35</sup>

V této žádosti se autoři pokoušejí docílit úspěchu pomocí hospodářských důvodů. Je to vidět na faktu, že svou žádost zaslali nikoli na ministerstvo vnitra, které řešilo organizaci

---

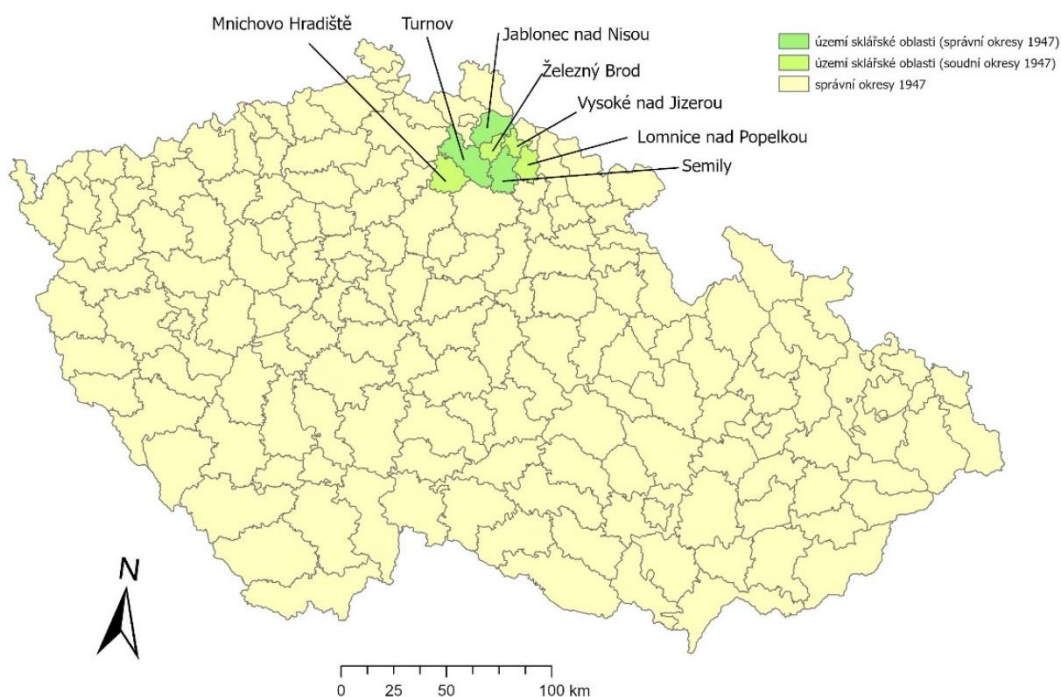
<sup>33</sup> NA, f. MV I – NR, inv. č. 93, k. 1961, Žádosti memoranda o zřízení krajů.

<sup>34</sup> Tamtéž.

<sup>35</sup> Tamtéž.



politické správy, ale na ministerstvo průmyslu. Popisují, že pro průmysl, který se zabývá výrobou drobného skleněného zboží, je nutné vytvořit samostatný územní celek, aby se toto odvětví průmyslu mohlo dále rozvíjet a být konkurenceschopné v soutěži s okolními státy. Dále uvádějí, že v důsledku vytvoření tohoto územně správního celku by se mohlo bezpečně (pro stát) asimilovat asi 12 000 německy mluvících odborníků, kteří byli v dané oblasti z hospodářských důvodů ponecháni. Z žádosti vyplývá, že tento vývozní průmysl je velice důležitý pro celou republiku a k tomu, aby se průmysl dále rozvíjel a zvýšila se životní úroveň obyvatelstva, je nutné zmiňované politické okresy sloučit do politicko-správního celku.<sup>36</sup>



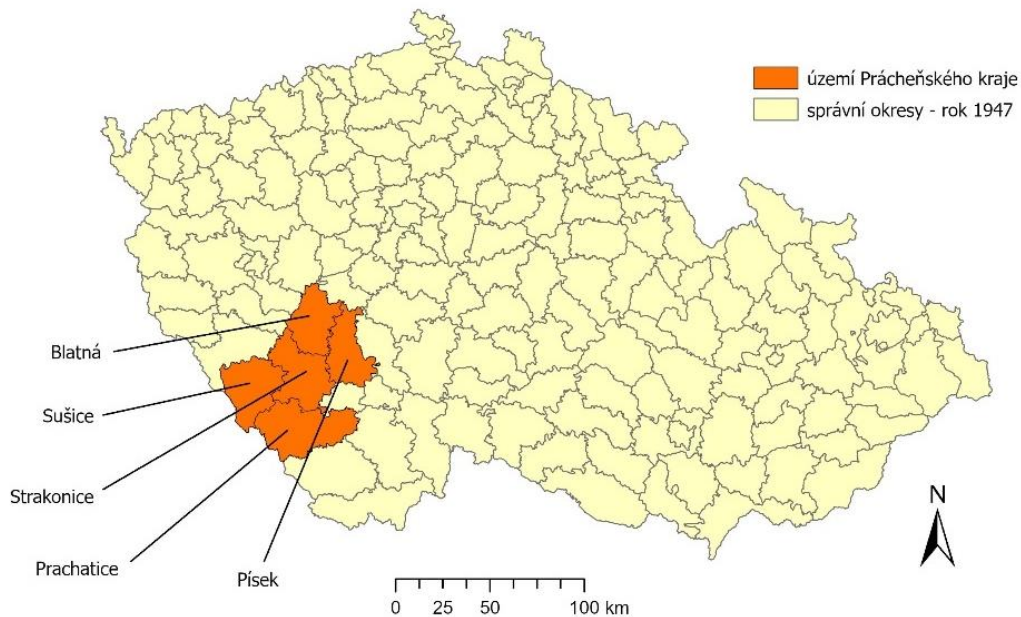
*Obr. 4: Území sklářské oblasti na podkladu správních okresů z roku 1947 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)*

Na mapě je patrné, že území tohoto kraje není příliš rozsáhlé, ale v žádosti se uvádí, že je možné ke stávajícím správním a soudním okresům připojit i další, pokud o to požádají.

<sup>36</sup> Tamtéž.

#### 5.4.2 Prácheňský kraj

Dalším pokusem o vytvoření nového kraje byla žádost Prácheňska. V době podání žádosti (jednalo se o rok 1946) nebylo jasné, jaké územní celky budou vytvořeny, takže se můžeme setkat i s pojmem Prácheňská župa. V žádosti je uvedeno, že by se Prácheňský kraj mohl skládat z pěti správních okresů – Blatná, Strakonice, Písek, Prachatice a Sušice. Jak by území vypadalo můžete vidět na mapě.



*Obr.5: Území Prácheňského kraje na podkladu správních okresů z roku 1947 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)*

Tyto okresy spolu navzájem sousedí a jako centrum oblasti se z dopravních a hospodářských důvodů uvádí město Strakonice nebo také Písek. Především Písek byl podle jedné z žádostí nejvhodnější pro umístění sídla kraje po stránce správní (nacházely se zde důležité úřady jako např. krajský a okresní katastrální měřický úřad a důchodková kontrola, okresního doplňovacího velitelství a další), tudíž mohou obyvatelé vyřídit úřední záležitosti všeho druhu na jednom místě. Také byl podle uvedených informací dopravním, kulturním a hospodářským centrem oblasti. Procházely zde velice důležité železnice, a naopak z Písku vedly místní železnice do celé oblasti Prácheňska, takže by měli občané dobré spoje do sídla

kraje. Také se zde uvádí, že se v Písku nachází velké množství škol (gymnázia, průmyslové školy atd.).<sup>37</sup>

Nyní se podíváme na důvody, kterými argumentovali členové Předsednictva krajské konference živnostníků a obchodníků KSČ, která se konala ve Strakonících a zástupci místních národních výborů v Tochovicích, Písku a Střelských Hořticích. Jedním z výrazných aspektů všech žádostí byly historické důvody. Argumentace spočívala v tom, že historicky ve 13. století vznikl Prácheňský kraj a centrem oblasti bylo město Písek. V žádostech je v drtivé většině uveden pouze fakt, že Prácheňský kraj někdy v minulosti existoval, ale bližší informace uvedeny nejsou. V žádosti místního národního výboru ve Střelských Hořticích se píše toto: *„Pro zřízení Prácheňského kraje svědčí i to, že v historii tento kraj existoval a jako celek dobře fungoval a vyhovoval potřebám zdejšího lidu.“*<sup>38</sup>

Dalším aspektem v žádostech jsou dopravní důvody. Některé okresy podle autorů memorand by po přiřazení k Plzni nebo Českým Budějovicím ležely na okraji krajů a měly by špatnou dostupnost do sídla kraje. Také mají obce ve všech pěti zmíněných politických okresech spádovost do Strakonice nebo Písku. Při jízdách do Plzně nebo Českých Budějovic by občané ztratili více času a peněžních výloh, než kdyby bylo sídlo v jednom z měst těchto pěti okresů. V žádosti Tochovic jsou dopravní důvody a dostupnost popsány takto: *„Do Plzně máme velmi špatné železniční a jiné komunikační spojení. Vzdálenost po železnici od nás do Plzně činí 106 km, kdežto do Blatné činí 26 km, do Strakonice 55 a do Písku 45. Tudiž cesta do Plzně a zpět trvá téměř dva dny.“*<sup>39</sup>

Také se zde hovoří o hospodářských (ekonomických) důvodech. Zde na úryvku z jedné z žádostí je to dobře patrné: *„Rozdělení těchto okresů mezi České Budějovice a Plzeň znamená trvalé zastavení rozvoje, zejména okresu píseckého, strakonického a blatenského. České Budějovice, které samy jsou hospodářsky slabé, snažily by se spíše v těchto okresech najít posilu, než posílit je. Okres Blatná, který je chudým, málo výnosným, zemědělským okresem, stal by se málo významným okrajovým okresem župy plzeňské bez naděje na hospodářský rozvoj, jak nás poučuje nedávná minulost.“*<sup>40</sup>

Co se týče okresu Blatná, ten byl při další reorganizaci území v roce 1960 zrušen a samotné město Blatná bylo připojeno do okresu Strakonice (Historický lexikon obcí České

---

<sup>37</sup> NA, f. MV I – NR, inv. č. 93, k. 1961, Žádosti memoranda o zřízení krajů.

<sup>38</sup> Tamtéž.

<sup>39</sup> Tamtéž.

<sup>40</sup> Tamtéž.

republiky – 1869–2011). Celkově byla žádost neúspěšná, okresy byly rozděleny mezi Plzeňský kraj (okresy Blatná a Sušice) a Českobudějovický kraj (okresy Písek, Prachatice a Strakonice).

#### 5.4.3 Jesenický kraj

Teď se přesuneme na severní Moravu, kde byla podána žádost o zřízení Jesenického kraje. Ten se měl skládat ze správních okresů, kterými byly Bruntál, Šumperk, Jeseník, Rýmařov, Zábřeh, Lanškroun a soudní okresy Moravská Třebová, Králíky, Moravský Beroun a Uničov. V další žádosti nefiguruje Uničov, Králíky a u Moravského Berouna a Lanškrouna je uvedeno, že má k Jesenickému kraji připadnout pouze část těchto dvou okresů. Jako sídlo kraje byl zvolen Šumperk, jež je podle žádosti přirozeným centrem.<sup>41</sup>

Nyní si uvedeme důvody, kterými podporovali svoji žádost o zřízení kraje. Prvním důvodem byly dopravní a komunikační aspekty. Jednalo se o velkou vzdálenost hlavních měst uvedených okresů do Olomouce nebo Ostravy. Také jsou to historické souvislosti, tedy fakt, že oblast byla v minulosti přehlížena a v žádosti je uvedeno, že by se odčlila stará křivda spáchaná dřívějšími státními zřízeními. Jsou zde zmíněny také hospodářské důvody. Píší zde, že se jejich oblast liší od Olomouce nebo Ostravy svým přírodním i výrobním složením a že je samostatnou jednotkou. Je zde uveden fakt, že Olomouc i Ostrava v minulosti vždy upřednostňovaly své zájmy a nemají porozumění pro hospodářské zájmy Jesenicka. V rámci charakteristiky kraje uvádějí, že oblast má stejné složení půdy, stejné klima a srážky, surovinová základna (dřevo, tuha, vápenec), zemědělství, průmysl (tkalcovny, pily, papírny, potravinářství atd.) nebo dopravě. Poté uvádějí výčet průmyslových podniků, což má poukazovat na vyspělost a sílu hospodářství.<sup>42</sup>

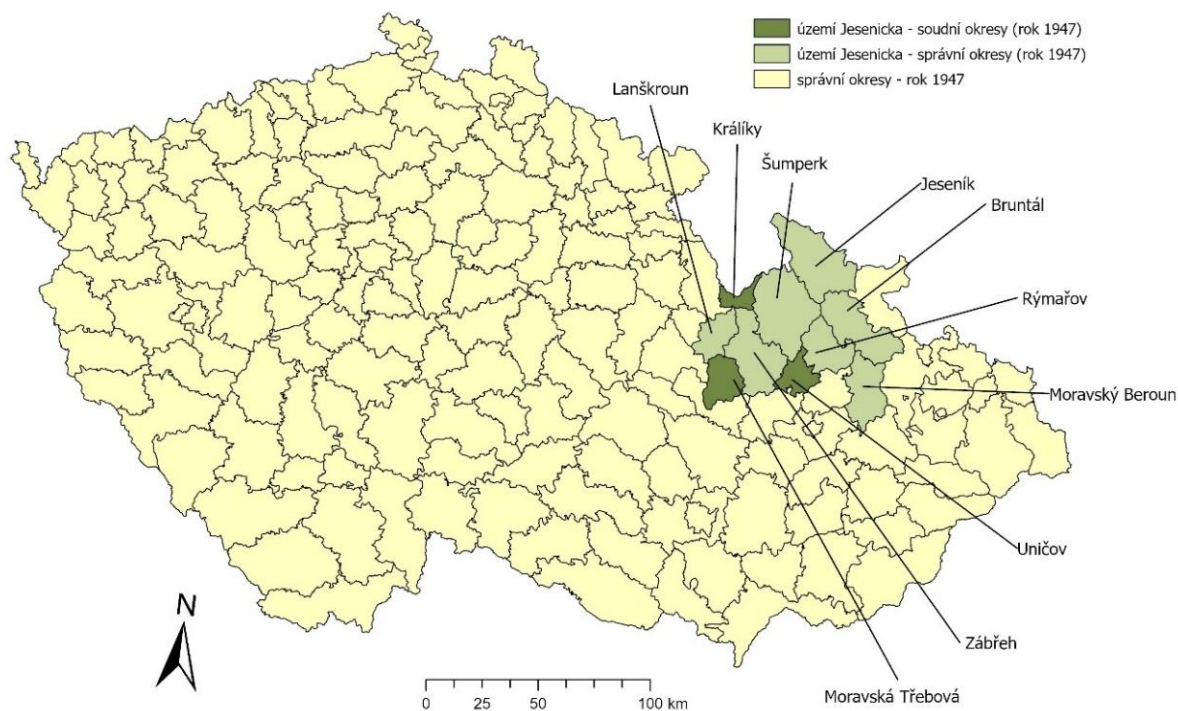
Objevily se žádosti proti vzniku Jesenického kraje. Jednu z nich podal okresní národní výbor v Zábřehu, který požadoval zřízení Olomouckého kraje z úsporných důvodů a spolupráce s hanáckými okresy.<sup>43</sup>

---

<sup>41</sup> Tamtéž.

<sup>42</sup> Tamtéž.

<sup>43</sup> Tamtéž.



Obr. 6: Území Jeseníckého kraje na podkladu správních okresů z roku 1947 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)

Mapa znázorňuje, jak by podle žádosti měl vypadat Jesenícký kraj. V jedné žádosti se píše, že v případě Moravského Berouna a Lanškrouna mají být v Jeseníckém kraji jen části těchto okresů, v mapě jsou tyto okresy přiřazeny k Jesenícku celé.<sup>44</sup>

#### 5.4.4 Mladoboleslavský kraj

Snaha o zřízení kraje byla i v Mladé Boleslavi. V první řadě si stěžovali, že okres Benátky nad Jizerou má být přiřazen k Pražskému kraji, avšak podle vyjádření v žádosti z důvodů dopravních, hospodářských a historických patří tento okres k mladé Boleslavi. Místní zástupci také protestovali, aby sídlo kraje pro severočeskou oblast bylo umístěno v Liberci a ke svým protestům připojili argumenty, které si probereme.<sup>45</sup>

Prvním argumentem je vojenské hledisko, kdy je v žádosti psáno, že z Liberce by v případě ohrožení státu nešlo řídit klidně běh hospodářského života. Po dopravní stránce je

<sup>44</sup> Tamtéž.

<sup>45</sup> Tamtéž.

Mladá Boleslav nejvýhodnější střediskem, protože se z ní rozbíhají železnice i silnice všemi směry a spojují Mladou Boleslav se všemi důležitými městy v oblasti. Po stránce národnostní uvádějí, že Mladá Boleslav je jediným větším městem v severních Čechách, které vždy mělo a má české zázemí. Naráží na fakt, že až se vysídlí německé obyvatelstvo z českého pohraničí, růst Liberce nebude pokračovat, naopak u Mladé Boleslavi je růst předpokládán. Také píše o tom, že byl Liberec v minulosti budován ve prospěch Němců k účelům germanizačním a v době okupace se stal sídlem župy.<sup>46</sup> Žádost byla podána v roce 1945 (těsně po válce), kdy byl odsun německého obyvatelstva aktuální téma ve společnosti.

Dalším předpokladem je počet obyvatel. Mladá Boleslav uváděla, že s aglomerací nejbližších obcí dosahuje počet obyvatel okolo 35 000 a že v Liberci českého obyvatelstva je méně.<sup>47</sup>

Co se týče průmyslových podniků, je zde uveden jejich výčet a také konstatování, že mladoboleslavské podniky jsou mladé na rozdíl od těch libereckých.<sup>48</sup>

Historicky existoval boleslavský kraj už ve středověku a svoji tradici si uchoval po staletí. Tímto faktem chtěli svou žádost obhájit a poukázat, že Liberec jako sídlo kraje svou tradici nemá a nikdy neměl.<sup>49</sup>

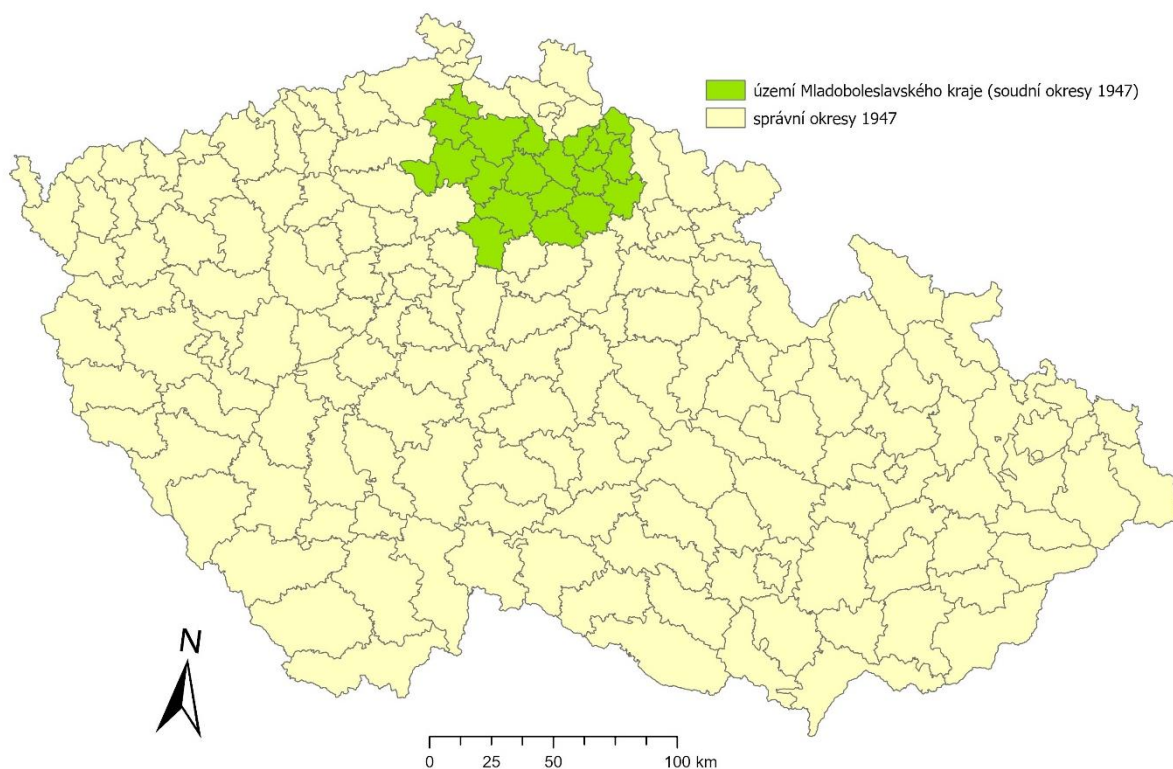
---

<sup>46</sup> Tamtéž.

<sup>47</sup> Tamtéž.

<sup>48</sup> Tamtéž.

<sup>49</sup> Tamtéž.



*Obr. 7: Území Mladoboleslavského kraje na podkladu správních okresů z roku 1947 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)*

Mapa znázorňuje území, které mělo tvořit Mladoboleslavský kraj a podle žádosti tyto okresy mají jediné centrum, které má být v Mladé Boleslavi. Jedná se o soudní okresy Mladá Boleslav, Benátky nad Jizerou (Nové Benátky), Sobotka, Libáň, Jičín, Lomnice nad Popelkou, Semily, Nová Paka, Železný Brod, Jilemnice, Vysoké nad Jizerou, Rokytnice nad Jizerou, Turnov, Český Dub, Mnichovo Hradiště, Bělá pod Pradědem, Mimoň, Česká Lípa, Bor u České Lípy, Dubá a Štětí.<sup>50</sup>

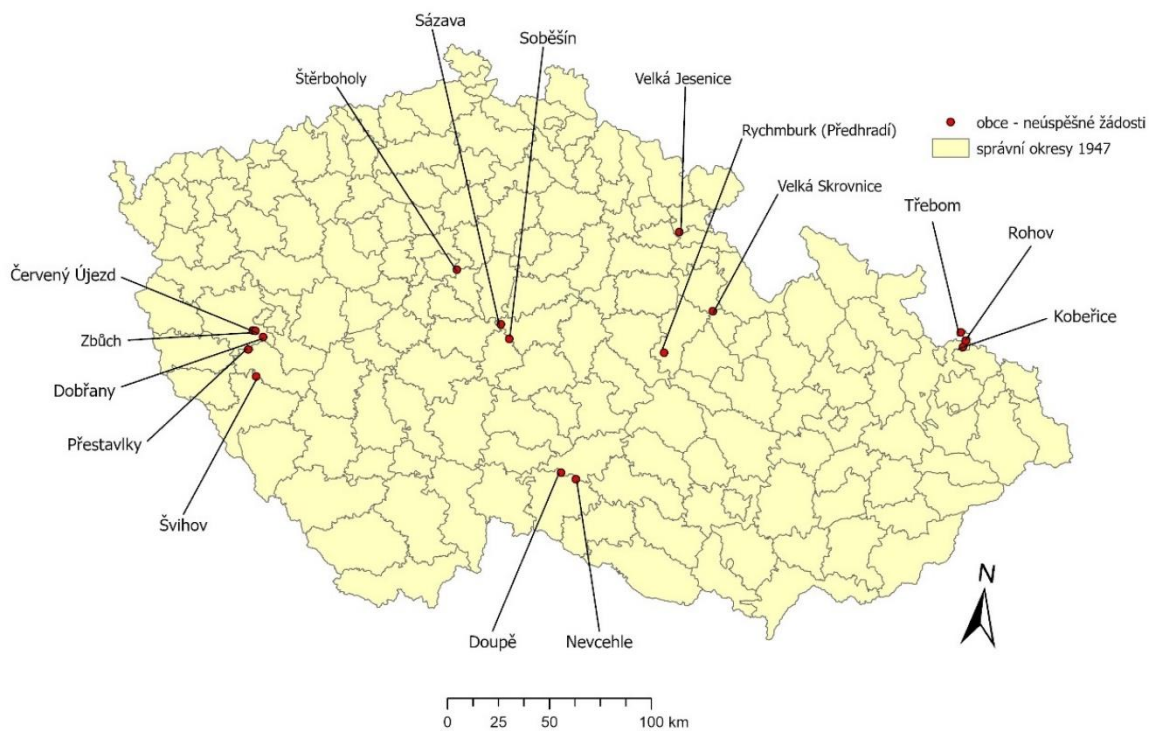
---

<sup>50</sup> Tamtéž.

## 6. Shrnutí a výsledky

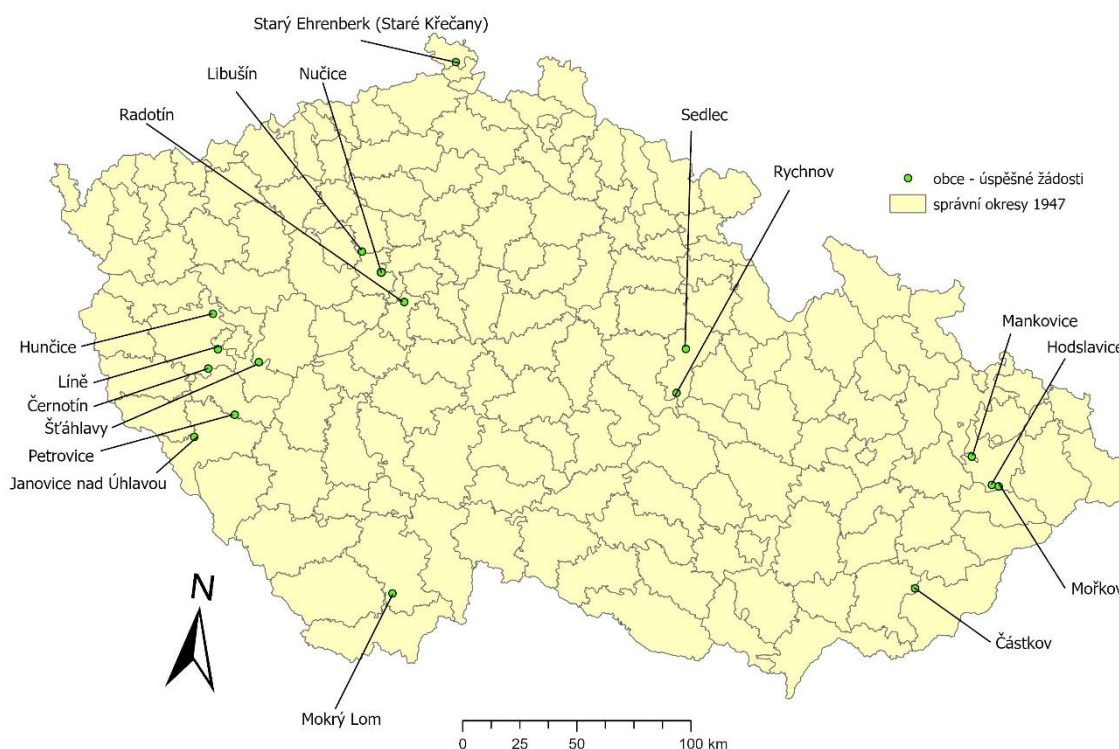
### 6.1 Obecní úroveň

V kategorii obecní úroveň se obce nebo části obcí snažily o územně správní změny. V této kategorii jsem zaznamenal celkem 33 žádostí. Úspěšnost v této kategorii byla 52 %, což odpovídá 17 žádostem. Zbýlých 16 žádostí bylo neúspěšných, to odpovídá 48 %. Ukazuje to na vyšší úspěšnost než u okresní úrovně (pouze 41 %). Velký počet úspěšných i neúspěšných žádostí, které jsem zkoumal v mém vzorku žádostí, se nachází v západních Čechách poblíž města Plzeň. Mezi úspěšné žadatele můžeme uvést obec Mankovice, která po provedení územně správní reformy připadla k okresu Nový Jičín nebo obec Líně, která připadla do okresu Plzeň-okolí. Mezi neúspěšné žadatele můžeme řadit např. obec Velká Skrovnice nebo obec Zbůch (přesunutou do okresu Stod).



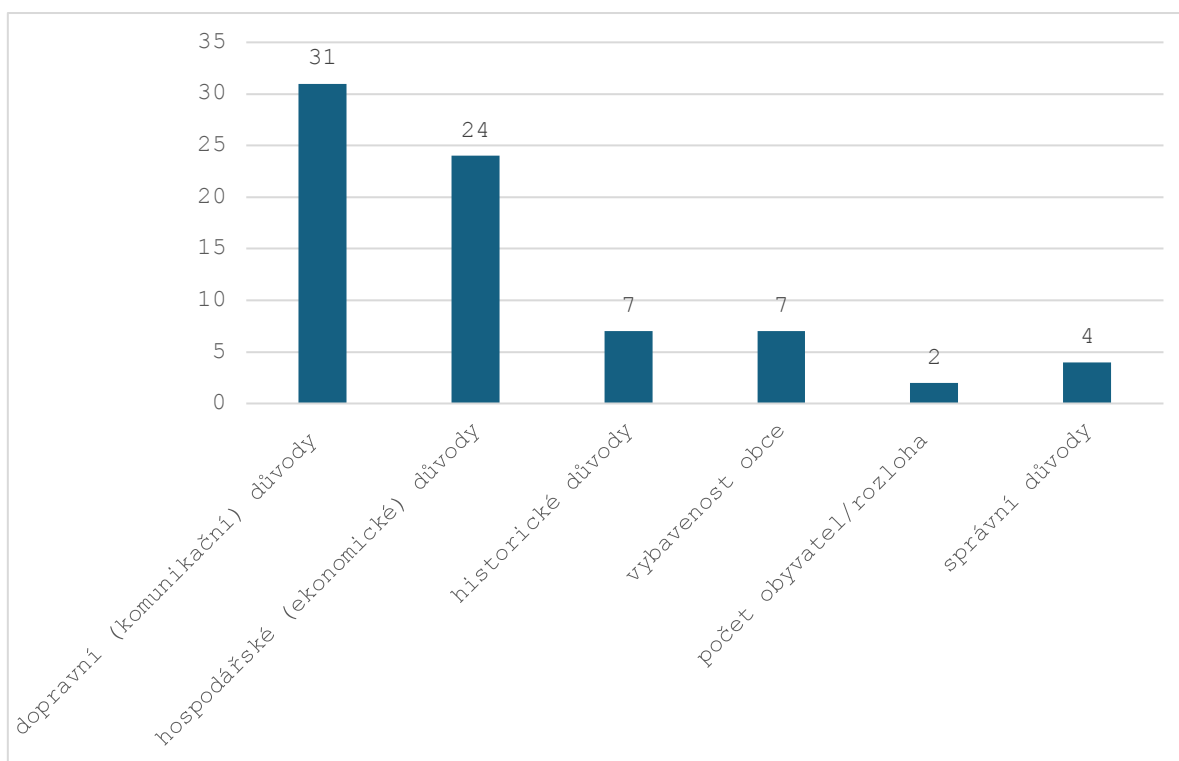
Obr. 8: Lokalizace neúspěšných žádostí v rámci obecní úrovně na podkladu správních okresů z roku 1947 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)





*Obr. 9: Lokalizace úspěšných žádostí v rámci obecní úrovně na podkladu správních okresů z roku 1947 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)*

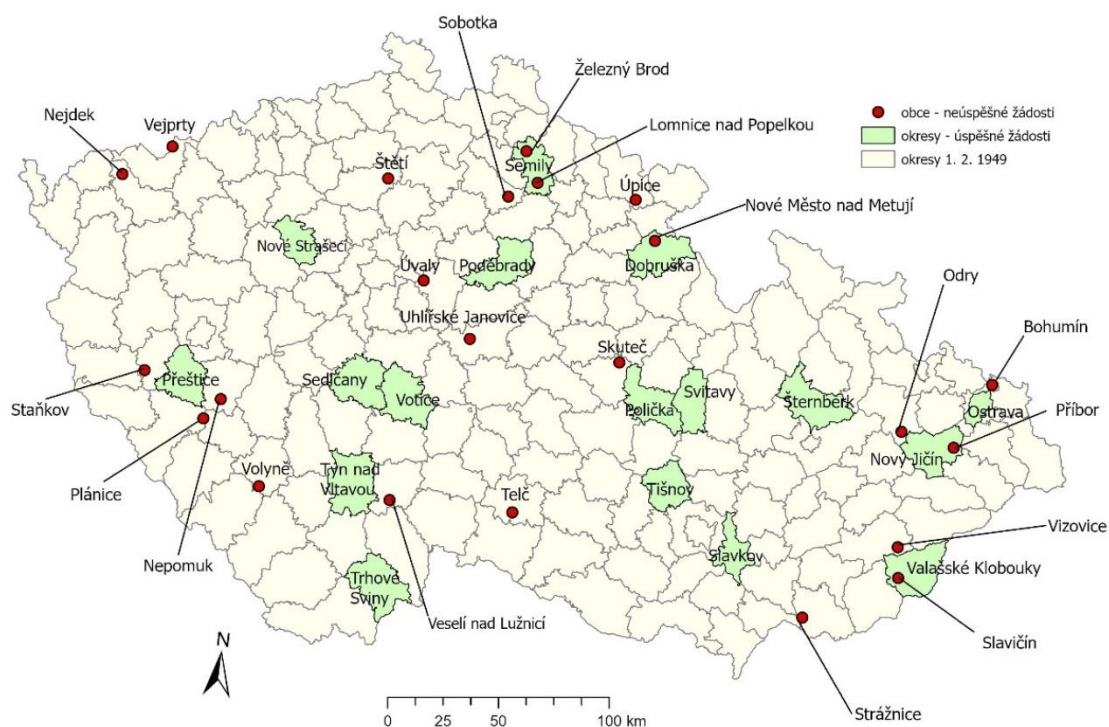
Co se týče samotných důvodů, nejvíce zastoupeným důvodem v žádostech byly dopravní neboli komunikační důvody. Objevily se v 31 z 33 případů, což činí přibližně 94 %. Druhý nejčastějším argumentem v žádostech jsou hospodářské (ekonomické) důvody, které se objevily ve 24 případech. Naopak nejméně častý důvod na obecní úrovni jsou záležitosti spojené s velikostí okresu nebo počtem obyvatel (pouze 2 případy).



Obr. 10: Graf absolutních četností důvodů v rámci obecní úrovně (Zdroj: Národní archiv, fond Ministerstvo vnitra – nová registratura, vlastní zpracování)

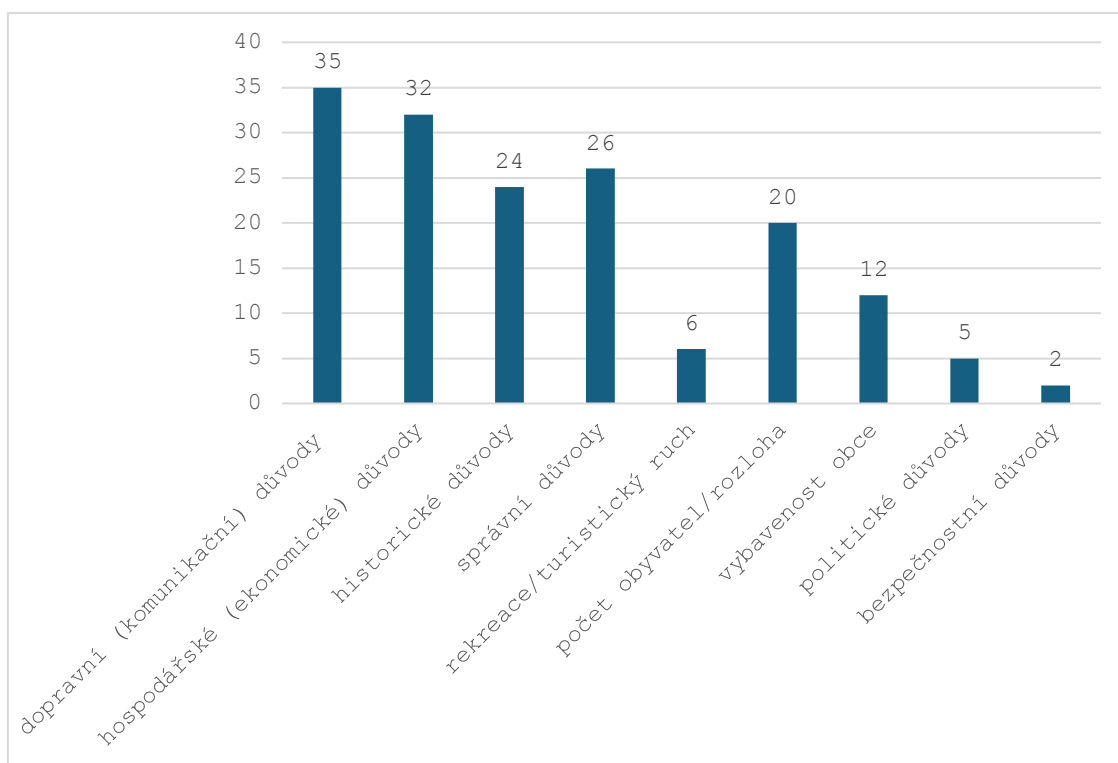
## 6.2 Okresní úroveň

Úspěšnost žádostí v mém vzorku na okresní úrovni je přibližně 41 %, což odpovídá 17 úspěšným žádostem z celkových 41. Zbylých 24 žádostí bylo neúspěšných, to představuje téměř 59 %. V rámci zmíněných 17 úspěšných žádostí bylo 9 obcí, které žádaly o udržení sídla správního okresu. To znamená, že zde již sídlo správního okresu v té době bylo, ale obec se obávala o odejmutí úřadů. Zbylých 8 obcí žádalo o vytvoření nového úřadu v jejich obci, zde se tedy žádný úřad nenacházel do té doby. Vzorek žádostí, se kterým jsem pracoval, je rozprostřený po celém území českých zemí. Mezi úspěšné žadatele řadíme např. Votice nebo Slavkov, kde vznikly nové správní okresy. Mezi neúspěšné žadatele můžeme označit žádost Telče nebo Skutče.



Obr. 11: Lokalizace úspěšných a neúspěšných žádostí v rámci okresní úrovně na podkladu okresů z roku 1949 (Zdroj: Historická data v GIS, ARCDATA PRAHA, vlastní zpracování v softwaru ArcGIS Pro)

V rámci okresní úrovně jsem vytvořil 9 kategorií důvodů, což je o tři více než u obecní úrovně. Je to způsobené větší rozsáhlostí žádostí na okresní úrovni než na té obecní. Obec žádající o umístění sídla okresu většinou podávají mnoha stránkové žádosti, kde je vyjmenovány všechny přednosti, které daná obec nabízí. Mezi nejpočetnější důvody v rámci okresní úrovně řadíme dopravní (35 případů), hospodářské (32 případů) a správní důvody (26 případů). Naopak nejméně početné byly bezpečnostní a politické důvody.



Obr. 12: Graf absolutních četností na okresní úrovni (Zdroj: Národní archiv, fond Ministerstvo vnitra – nová registratura, vlastní zpracování)

### 6.3 Krajská úroveň

V kategorii krajská úroveň se okresy a místní organizace pokoušely o vytvoření nových krajů uváděním především hospodářských, dopravních a historických důvodů. Snaha byla o spojení oblastí, které mají společnou a dlouholetou historii nebo podobné hospodářské a ekonomické požadavky a cíle. Také většinou obce v oblasti tíhly k nějakému společnému dopravnímu, kulturnímu a hospodářskému centru (v případě Prácheňska k Písku, v případě sklářské oblasti k Železnému Brodu nebo u Jesenického kraje k Šumperku). Žádná žádost na vytvoření nového kraje nebyla úspěšná a byly vytvořeny kraje s jinými sídly a rozdílnými hranicemi, než byly požadovány v žádostech.

## 7. Závěr

Bakalářská práce se zabývala kvalitativní analýzou žádostí, které byly zasílány mezi lety 1945 až 1948 na ministerstvo vnitra, které reformu i její přípravnou část mělo na starosti. Žádosti pochází z území dnešní České republiky a byly rozděleny do tří kategorií (obecní, okresní a krajská úroveň). Pro analýzu mého vzorku žádostí byl využit software Atlas.ti, který umožňuje kvalitativní analýzu.

Cílem práce bylo kategorizovat důvody, které jsem analyzoval v žádostech obcí a každou kategorii důvodů popsat a uvést u ní typické příklady. Dále jsem se zaměřil na zajímavé žádosti, které byly v kategorii okresní úroveň. V neposlední řadě byly popsány žádosti krajů (např. žádost o vznik Jesenického nebo Mladoboleslavského kraje).

Když se zaměříme na územně správní reformy obecně, v jednotlivých pracích je většinou popsán pouze výsledek reformy. Bereme jejich finální vymezení jako prostý fakt nebo něco, co je přirozené. Ovšem v mé bakalářské práci jsem se pokusil nastínit, že se jednalo o komplikovaný proces, ve kterém byla zainteresována řada aktérů, kteří usilovali o prosazení svých partikulárních zájmů. K jejich prosazení využívali různé strategie, které jsem v průběhu textu popisoval.

Nejvíce žádostí zahrnovala okresní úroveň, kde jsem zaznamenal 41 žádostí, v obecní úrovni jich bylo 33 a pouze čtyři žádosti se objevily v krajské úrovni. Nejčastější důvody u obecní i okresní úrovně byly dopravní a hospodářské záležitosti. Naopak nejméně časté byly u okresní úrovně bezpečnostní důvody a u obecní důvody spjaté s velikostí okresu a počtem obyvatel. Kromě již zmíněných důvodů úspěch žádosti ovlivnily také „měkké faktory“, které se v žádostech často objevovaly. I když jsou při historickém pohledu těžko identifikovatelné, měly důležitou roli při přípravné fázi reformy a objevují se i v moderních územně správních reformách. Výsledkem práce jsou i mapové výstupy, které zobrazují lokaci jednotlivých žádostí.

Na mou bakalářskou práci by se v budoucnu mohlo navázat analýzou přípravné fáze jiné územně správní reformy, např. té z roku 1960, která je také velice důležitá v rámci změn v územně správním členění nebo se více zaměřit na oblast mého bydliště, tedy okolí Žďáru nad Sázavou nebo současného Kraje Vysočina.

## 8. Summary

The bachelor thesis focused on the qualitative analysis of requests sent to the Ministry of the Interior between 1945 and 1948, responsible for reform and its preparatory phase. The requests originated from the territory of today's Czech Republic and were divided into three categories (municipal, district, and regional level). Atlas.ti software was used for the analysis of the request sample, enabling qualitative analysis.

The aim of the thesis was to categorize the reasons analysed in municipal requests and describe each category of reasons, providing typical examples. Furthermore, attention was given to interesting requests in the district-level category. Lastly, requests from regions were described (e.g., requests for the establishment of the Jeseník or Mladá Boleslav region).

Most requests were at the district level, where I recorded 41 requests, 33 at the municipal level, and only four requests at the regional level. The most common reasons at the municipal and district levels were transportation and economic matters. Conversely, the least common were security reasons at the district level and municipal reasons related to the size of the district and population. In addition to the mentioned reasons, the success of requests was also influenced by "soft factors," which frequently appeared in the requests. Although difficult to identify from a historical perspective, they played an important role in the preparatory phase of the reform and also appear in modern territorial administrative reforms. The thesis also includes map outputs displaying the location of individual requests.

Future research could build upon this bachelor thesis by analysing the preparatory phase of another territorial administrative reform, such as the one from 1960, which is also crucial in the context of changes in territorial administrative division.

## 9. Seznam použitých pramenů a literatury

Národní archiv, fond Ministerstvo vnitra – nová registratura

Národní archiv, Ministerstvo vnitra II – Noskův archiv

ArcČR 500 verze 3.3. (2016). ARCDATA PRAHA. [cit. 2024-05-02]. Dostupné z:  
<https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-4>

Daniel, J. (2013): *Reconstruction of the discussion on the final delimitation of regions in the year 1949: a contribution to the development of the regional administrative division of the Czech lands*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Geographica 44, s. 111–124.

Daniel, J. (2016): *Kraje a plánování: československá krajská reforma z roku 1949 v kontextu produkce odborného vědění v období třetí republiky (1945–1948)*. Geografický časopis, 2, 68, s. 95–114.

Daniel, J. (2017). *Proměny organizace prostoru českých zemí: reflexe historického vývoje v období 1945 až 1949* [Disertační práce]. Masarykova univerzita.

*Historická data v GIS* [online]. 2013 [cit. 2024-05-02]. Dostupné z:  
<http://www.historickygis.cz>

*Historický lexikon obcí České republiky - 1869–2011* [online]. 2015 [cit. 2024-05-02].  
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>

Hledíková, Z., Janák, J., & Dobeš, J. (2007). *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha: NLN.

Schelle, K. (2008). *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava: Key Publishing.